Роман Сушко
Мирослав Левицький

ХРОНІКА НИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

від доби Романових до сьогодення

видання четверте
виправлене й доповнене

Київ 2012

ББК 63.3 (4 УКР) + 81
С91

Сушко Р. Левицький М.

С 91 Хроніка нищення української мови. — Б. ММM «Таля», 2012. 80 с,
ISBN 978-966-2995-50-3

Упорядники ставили перед собою завдання у короткій формі, спираючись на документи, показати, що русифікація як України, так і всіх народів, уярмлених імперією, ніяк не була самочинним, природнім процесом, як це намагаються доводити апологети відновлення імперії, а цілеспрямованою державною політикою всіх російських режимів, починаючи від виокремлення московських правителів з–під залежності ханів й підпорядкування київської митрополії Московському патріархові в 1685 році й закінчуючи нинішнім режимом Путіна. Матеріал опрацьований на основі Вікіпедії, Енциклопедії українознавства, Енциклопедичного словника Брокгауса й Єфрона, архівів упорядників і ряду інтернетних сайтів. У цьому переліку показані далеко не всі, а лише найбільш знакові випадки російської денаціоналізаційної політики щодо України.

Видання, адресоване політикам, політологам, історикам та всім, хто прагне пізнати правду й для кого небайдужою є доля України, державної мови, як одного з основних атрибутів кожної держави.

ББК 63.3 (4 УКР) + 81

ISBN 978-966-2995-50-3

Передмова

Мова – це не лише великий дар природи, розвинутий і вдосконалений за тисячоліття з того часу, відколи людина стала людиною. У новітній час мова стала одним з головних атрибутів кожної національної держави. Україна як держава українського народу (преамбула Конституції) не повинна бути винятком. Тим паче, що в статті 11 Конституції України, про яку так часто забуваємо, виразно сказано: «Держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури». У всіх національних державах головний консолідуючий інструмент – це мова. У більшості держав світу мові, як одному з основних атрибутів державності, приділяється така ж увага, як і національній безпеці та добробутові нації.

На жаль, Україна в тому ряду поки що є винятком. В Україні довгі століття й царським, і комуністичним режимом нав'язувалася думка, що мова в житті людини є другорядною вартістю, етнографічним явищем. І такий спосіб мислення ще притаманний багатьом людям. Видатний чеський мислитель Павло Шафарик, картаючи тих, хто намагався онімечувати чехів, сказав: «Народ, що не усвідомлює значення рідної мови для свого вищого духовного життя і сам її покидає й відрікається, виконує над собою самовбивство».

Ці слова, сказані понад півтора століття тому, в Україні й нині дуже актуальні. Хоч риторика денаціоналізаторів змінилася, проте суть їхня залишається незмінною. Нині вони вже не кажуть про українську мову як про етнографічну вартість, а, заявляючи про права людини, домагаються узаконення незнання в Українській державі державної мови. Окремі з провокаторів-русифікаторів України дійшли до того, що лякають кримінальною відповідальністю за протидію нинішній русифікації. Це нова форма насильства над українською нацією. У середині XIX сторіччя педагог Костянтин Ушинський написав: «І нема насильства нестерпнішого, як те, що хоче відірвати в народу спадщину, створену незчисленними поколіннями його віджилих предків».

Усі розмови про права людини, усі докази, що русифікація була самочинним природним процесом йдуть від лукавого при активній підтримці «русского міра». Його «щупальці» запущені не тільки на територію України. Непроста мовна ситуація також у балтійських

державах колишнього СРСР. Зокрема в Литві нині спільними фронтом за свої «ущемлені права» воюють росіяни та поляки. Офіційна Варшава цьому питанню присвячує багато уваги. Однак у той же час усе частіше чуємо заяви й Польщі, і від молодого покоління громадян Литви польської національності, про аморальність претензій на якісь особливі права (зокрема право на незнання державної мови), бо це свічення нелояльності до литовської держави.

Моральний клімат у країні, а відтак рівень добробуту суспільства не може бути високим, коли частина суспільства є нелояльною до держави, в якій проживає, не визнає її законів та традицій, видаючи наслідки насильства за природний стан. Це протиприродне явище. Воно суперечить логіці та європейській традиції. Тим паче, що в світовій практиці немає такої категорії як денаціоналізоване корінне населення. Логіка розвитку суспільних процесів така, що ця частина суспільства, яка по нинішній день таким себе вважає, рано чи пізно повернеться до традицій та мови батьків. Це повернення буде значно легшим, коли стане зрозумілою логіка та механізми, якими заганяли українців у російське геополітичне стійло, фундаментом якого була й понині залишається, російська мова. Пропонована Вашій увазі книжка покликана допомогти більш глибокого зрозуміти цю логіку й допомогти повернутися до прописаних в Основному законі України історичної свідомості, традицій і культури української нації – підвалин української державності.

Русифікація як конфліктт цивілізацій

Документально зафіксовано, що з боку Росії наступ на українську мову й культуру почався після приходу (внаслідок чергового перевороту) на царський престол у Московії в 1613 році нової династії – Романових. Хоч про прихід тут можна лише умовно говорити. Після згасання московської лінії Рюриковичів, яка обірвалася зі смертю в 1598 році сина Івана Грозного – Федора, у Московщині почалася боротьба за владу. А в приєднаних до неї землях чинилися спроби звільнитися від московської залежності.

Головними фігурантами боротьби за місце третього царя Московії був Борис Годунов та Федір Романов.

Першим царем Московії став уже правлячий на той час князь Іван IV (Грозний). Шляхом загравань з правителями Орди він у 1547 році був вінчаний на царя Московського. Російські історики твердять, що разом з отриманням царської корони він оголосив себе спадкоємцем візантійського імператора та князем всієї Руси. І титули ці передавалися в спадок усім наступними царям.

Чи так воно було насправді, є сумніви, враховуючи, нині вже доведене велике фальшування історії Московського краю започатковане в час Катерини II. На основі нині доступних історичних матеріалів є серйозні підстави для твердження, що всі «всєярусскіє» титули Івана Грозного – пізніша приписка на обґрунтування «законного» права московських царів на володіння ними територією України.

15 років боротьби за владу в Московії, які супроводжувалися переворотами, виснажили Московське царство. У Миколи Костомарова читаємо «Москва знаходилась в розвалинах». Тому не так то вже важко стало Федору Романову (на той час монаху) переконати членів боярського земського собору віддати в 1613 році царський престол на той час ще юному синові Федора – Михайлу Романову.

Проте не стільки він, а його батько після звільнення з польського полону в 1618 році став фактичним правителем московського царства. І то абсолютним, бо, окрім політичної влади, отримав усю повноту влади церковної, ставши четвертим в історії московським Патріархом. Під тогочасними державними актами стоять не тільки царські, а й патріарші підписи. Це свідчення, що наступ на українську

мову здійснювався не лише за ініціативою влади, що було продиктоване жадобою розширення простору влади. Цей наступ здійснювався й по церковній лінії. Нині широко цитується в літературі вислів московського Патріарха Іоакима (у миру дворянина Савелова) з 1689 року: «Когда будет много языков, то великая смута пойдет по земле». Він лякав смутою, не зважаючи, що таке мислення прямо суперечить тому, що проповідується в Святому письмі. Там у Новому Завіті багато разів сказано, що з проповіддю до народів треба звертатися мовою тих народів.

Це Іоаким-Савелов мобілізував владу боротися з усім інослав'ям. А російським царям залишив заповіт «не сближаться с ... и прочими иноверцами, не назначать их на высшие должности ни в армии, ни в суде (...), запретить строительство любых неправославных молитвенных сооружений, а все уже построенные снести»...

Нині в Росії доби Путіна династію Романових, як і Сталіна, подають у якості символу історичної могутності імперії. Проте мало-хто згадує історичні праці XIX століття, в яких чорним по білому сказано, що Романови насправді ніякі не Романови. За одними даними це інородці, споріднені з правителями Орди. За іншими – вихідці з Орди.

Родоначальниками дому Романових були Андрій Кобила та його рідний брат Федір Шевляга. Від них пішов ряд боярських родів. Серед них Федір Кішка. Проте його внуки вже не звалися ні Кобилами, ні Кішками, а Захаріними. У наступному поколінні – Захаріними-Юріними. Один з них – Микита, який зумів стати найближчим соратником Івана Грозного, чомусь вирішив змінити прізвище на більш милозвучне та взяти його від імені батька свого Романа, ставши Микитою Романовим. І так на політичну арену Московщини вийшов новий боярський рід Романових. Володимир Білінський у першій книзі тритомника «Країна Моксель» про коріння нової династії московських правителів написав: Романови – звичайні бояри, такої знаті серед слов'ян, татар і фінів – десятки тисяч.

Якщо хтось цурається імені свого роду, то чи можна очікувати від нього поваги до роду та звичаїв ближнього? Тому Романови, посівши царський трон, повели безпощадну боротьбу з неприйнятним для ординського мислення вільнодумством, яке йшло з теренів України, та з носієм того вільнодумства – мовою українського краю. Це був початок наступу московитів, які згодом зреклися власного імені, назвавши себе, за царським велінням, «русскімі», на

українську історію, культуру й мову, який був при всіх правителях і не припинився зі здобуттям Україною незалежності.

Щоб зрозуміти природу цього явища, необхідно врахувати, що йдеться про дві різні цивілізації й породжені ними дві різні ментальності. Характерною ознакою однієї з них є винайдення плуга, висока культура обробітку землі й вирощування злаків, тоді як діаметральною протилежністю до цих ознак є життя людей у землянках, полювання на хижих звірів, формування характерів кочівників, сенс життя яких – насолода від кривавої бойні зі звірами й людьми.

Про відмінність цивілізацій часто говорять і вчені, і письменники. Багато уваги тому присвячує вже згадуваний Володимир Білінський. У даній ситуації не станемо цитувати українських авторів, а наведемо думку всесвітньо відомого російського мислителя Федора Достоєвського. Про росіянина, який опинився за кордоном простору російської культури, російський мислитель написав: «Я радше все життя проживу в шатрі, ніж поклонюся німецькому богові. Я живу в Німеччині недовго, проте все, що я встиг тут побачити, обурює мою татарську кров. Робити, як віл (...) Ні! Я волію «дебоширить по-русски».

З того часу минуло понад півтора століття, проте мислення не змінилося. Багато-хто з нині сущих в Україні воліє «дебоширить по-русски», ніж елементарно вивчити мову українського народу, інтегруватися в українську культуру та ментальність. Багато хто вдає, що його цивілізаційною місією є формування простору дії сили, у якому не існує ні писаного, ні звичаєвого права.

Історія прогнення нав'язати Україні цей простір має коріння в сивій давнині. Перші згадки про це датовані кінцем XI – початком XII сторіччя. Найвідоміша з них – літописний запис про пограбування Києва Володимиро-Суздальським князем Андрієм Боголюбським. Ця подія мала місце 8–12 березня 1169 року.

Упродовж віків у взаєминах Руси-України з її північним сусідом таких пограбувань була тьма-тьмуща. Згодом, уже в царські часи, пряме пограбування набуває більш вишуканих форм – добре нині відомих економічних блокад. Проте куди страшнішим від економічного поневолення було поневолення душі, знищення віри й мови. Тому основний акцент робимо на нищенні української мови, яка за наказом правителів повинна була стати «великоруською».

(...) хто матір забуває, Того Бог карає.

Тарас Шевченко (1814 – 1861)

30 вересня 1842 року вже відомий на той час поет Тарас Шевченко в листі до приятеля, українського письменника Якова Кухаренка (автора унікальних розповідей про життя й традиції запорожців та чорноморців), писав: «***Переписав оце свою «Слепую» та й плачу над нею, який мене чорт спіткав і за який гріх, що я оце сповідаюся кацапам черствим кацапським словом**. *Лихо, брате отамане, єй-богу, лихо***». Далі в тому ж листі поет твердо заявляє, що «не народившись кацапом», попри глузування земляків і не земляків, ніколи ним не стане.

* Над тими широко відомими також і в часи СРСР Шевченковими словами мали б задуматися всі ті, на чолі з Азаровим, хто нині, або від неуцтва, або від злого умислу репетує, що «даже Шевченко прозу писал на русском», обґрунтовуючи нинішній рецидив русифікації України.

Династія Романових:

Михайло Федорович (1613–1645)

1626 – Цензурування в Москві унікального «Катехізису»* Лаврентія Зизанія**.

1626 – Наказ Синоду*** митрополитові України позбирати з усіх церков України книги старого українського друку, а замість них завезти московські видання. Тим також пояснюється, що Біблія, переклад якої звіряв Л. Зизаній, так і не вийшла у світ.

---

* Доступний для народу підручник християнської віри. Його автор багато явищ пояснював природними причинами, обґрунтував тезу про свободу волі людини, здатної «самовластно» робити вибір між добром та злом. Проте таке трактування вільної волі людини не вписувалося в рамки ординського мислення, в якому людина має бути рабом Божим та государевим, а не вільною істотою.

**Зизаній (Кукіль-Тустановський) Лаврентій – письменник, філолог, церковно-освітній діяч, перекладач родом з Жовківського району на Львівщині. Викладач у братських школах у Львові, Бересті, Вільні (нині Вільнюс); домашній учитель сина князя Костянтина Острозького – Олександра. Від 1612 року протоієрей.

Входячи до складу місії митрополита Йова Борецького до Москви, Лаврентій Зизаній у 1626 році возив рукопис трактату на прочитання Московською патріархією. Незважаючи на те, що в трактаті була критика засад католицизму й протестантизму, московські читці – богоявленський ігумен Ілля та справщик (цензор) Григорій Онисимов побачили в «Катехізисі» українського духівника та мислителя багато «єресті».

*** У Росії твердять, що ніякої русифікації «нє било, ібо бить нє магло», а все зросійщення України – природний процес. Усі розмови в Україні про війну з українською мовою росіяни та їхні підручні в Україні називають перекручуванням російської історії, хоч із нині доступних матеріалів російських дореволюційних істориків та архівів країн Центральної Азії видно, що великою фальшю є міф про три братні народи.

В якості «доказів», що всі розмови про русифікацію – українська вигадка – називаються згадки про синод у допетрівські часи, мовляв синод, як орган управління Церквою утворив у 1700 році цар Петро І. Однак патріарх, як показує в тому числі й російська енциклопедія, мав дорадчий орган. На грецький лад він звався синодом. Отже розмови, що в час, про який тут ідеться, не було ніякого синоду – це звичайне окозамилювання, намагання чорне показати як біле.

1627 – Указом царя московського Михаїла Федоровича та його батька Патріарха Філарета-Федора було постановлено книги українського друку зібрати й на пожежах спалити із суворою забороною будь-коли в майбутньому купувати українські книги.

І так, у Москві спалено «Учительноє євангеліє» Костянтина Ставровецького-Транквіліона* та «Катехізис» Лаврентія Зизанія Тустановського.

Олексій Михайлович (1645 – 1676)

1654 (*літо*) – Перші фальшиві звіти царських опричників з приводу «великого» захоплення українців від рішення Переяславської ради під проводом Богдана Хмельницького, на якій у присутності царських послів було заявлено про союз із Росією. Такі «звіти» не мали нічого спільного з правдою, а подавалося цареві власне бажання як воля «козацького народу». Нині невідомо, чи були якісь документи, які стосуються Переяславської ради. Відомо натомість з ряду джерел, що в Березневих статтях Богдана Хмельницького ставилася вимога незалежності Церкви та суверенітету козацької (Української) держави. Проте оригінали статей не збереглися. Московський їх примірник начебто згорів, а примірник Богдана Хмельницького був вивезений разом з іншими козацькими архівами до Росії, де за ним і слід пропав.

Проте з уцілілих дотичних до угоди матеріалів виразно видно, що це був усього військовий тактичний союз, а не міждержавна угода. Однак українська влада в значній більшості не знає (і не хоче знати!) власну історію.

---

* Кирило Ставровецький-Транквіліон) (? – 1646) – український православний, а на схилі віку греко-католицький церковний діяч, архімандрит Чернігівський, поет, учений, друкар. Родом з Галичини. Мав власну друкарню, в якій у 1619 році надрукував «Євангеліє учительноє» – збірник власних проповідей, який московські правителі наказали «на пожарах спалити». Твір цей зберігся для культури завдяки його перевиданню в 1696 році в Унівському монастирі на Львівщині. А «Катехізис» Лаврентія Зизанія вцілів тому, що не надто ретельно був виконаний царський наказ.

1654 – Наказ царя Олексія Михайловича українцям: «разделение с поляками сотвориш, как верою, так и чином, хохлы, которые у вас на головах пострегите».

Заборона простим, але ще вільним людям носити яскравий одяг та шкіряні сап'янові чоботи, бо це могло негативно впливати на закріпачених московських «холопьев».

1654–1708 – Постійне порушення Московією, підписаних Богданом Хмельницьким угод з Україною. Підкуп старшин та нацьковування козаків проти старшин.

1667 (30 січня) – Андрусівська угода. Укладаючи за спиною України сепаратний договір з Польщею про припинення війни, московський цар Олексій ставив перед поляками такі вимоги стосовно українських книг, їх авторів та видавців, заодно показуючи рівень свого дикунства: «Все те, в которых местностях книги печатаны и их слагатели, також печатники, или друкари, смертью казнены и книги собрав сожжены были, и впредь чтобы крепкий заказ был бесчестных воровских (*так московити тоді називали українські книжки*) книг никому с наших королевского величества подданых нигде не печатати под страхом смертной казни».

Федір III Олексійович (1676 — 1682)

1677 – Наказ Московського Патріарха Іоакима, відомого тезою «*когда будет много языков, то великая смута пойдет по земле*», видерти з українських книжок аркуші, «не сходные с книгами московскими».

70-ті роки XVII сторіччя – У статуті для проектованої Московської академії, виробленому за царя Федора Олександровича Патріархом Іоакимом, було заборонено приймати вчителями українців «того ради, что прежде таковіи являются якобы совершенно благочестивые, а потомъ по малу развратныя словеса вѣрѣ всѣвати и оныя непорочности цѣлость терзати начинають»*.

* Шляпкинъ И. А. – Св. Димитрій Ростовскій и его время. – СПБ, 1891. С. 147.

Іван Олексійович* (1682 – 1696) Петро I** – кривавий (1682 – 1725)

1685 – Скасування автономної української церкви (у 1620 році було визнано відновлення підпорядкування київської митрополії Константинопольському патріарху) і встановлення контролю московського патріарха не тільки над релігією, а й над освітою та культурою України.

Ця фатальна подія в житті українського народу та історії української цивілізації сталася під час правління на лівобережжі Івана Самойловича, який, попри ряд поступок Москві, був оголошений «зрадником Москви», скинутий з гетьманства та запроторений на сибірське заслання. Як і більшість московських дій, повне підпорядкування Москві київської митрополії відбулося підступно й нахабно***.

1687 – Міждержавний договір, укладений за примусом Москви на річці Коломак на Харківщині між новообраним гетьманом України Іваном Мазепою й козацькою старшиною з одного боку та московськими царями Іваном і Петром та царицею Софією з другого, відомий історії як Коломацькі статті. Вони стали наступним кроком на шляху не лише обмеження державних прав Гетьманщини, а й знищення української суті. У 19-й статті того договору перед гетьманом і старшиною ставилось питання про

* Від 1682 року співправитель з Петром I.

** У 1713 році перейменував Московію на Росію, а в 1721 оголосив себе російським імператором.

*** У «Великій історії України» Миколи Голубця про цю подію сказано промовисто (цитуємо в сучасному правописі): «Київські митрополити – Сильвестер Косів, Діонізій Балабан і нарешті Осип Нелюбович Тукальський (1663-1675) дивилися з презирством на некультурну Москву та не хотіли й чути про яку-небудь залежність української церкви від московського патріархату. Навіть такий політичний москвофіл як чернігівський архієпископ Лазар Баранович, що з наказу Москви заступав митрополита, високо цінував автономію української церкви, і щойно за гетьманування Самійловича вдалося Москві здійснити свій давній план підпорядкування української церкви Московському патріархові. (...)

Москва доконала свого, а Самійловичеві доволі скоро довелося спокутувати гріх проти незалежності української церкви».

необхідність тісного державного об'єднання Гетьманщини з Московською державою і ліквідації національної окремішності українського народу за допомогою шлюбів «малоросійського» народу з «великоросійським» народом та інших можливих дій. А нині, не моргнувши оком, пробують українцям втовкти, що глибоке зросійщення України – природній процес, що ніхто на нікого не тиснув, ніхто нікого до нічого не примушував...

1689 – Київській лаврі було заборонено друкувати книги без дозволу московського патріарха: «...к нам первее неприслав, отнюдь бы вам не дерзати таковых книг новослагаемых печатати...»*.

1690 – Указ Московського Патріарха Йоакима проти «польскіе и литовскіе печати книгь». Тим указом, який був виданий в останні дні земного шляху патріарха, а відтак був його своєрідним заповітом для нащадків, глава Московської церкви заборонив мало не все тодішнє церковне письменство українське, не спиняючись навіть перед таким стовпом православія, яким був св. Димитрій Ростовський. Перший том «Четій-Миней» його авторства спалено, а дальші видання поправлено «по великороссійской граматике» так, що й не пізнати автора-українця.

В Історії українського письменства Сергія Єфремова** сказано (стор. 157), що за часів Петра І московське духовенство почало було агітацію, щоб «на Москві не было игумена и архимандрита отъ козацкаго рода». Для них вони були «ляшенки» і «черкасишки», котрі «ни кь чему негодницы». Агітація проти ігуменів з козацького роду дуже швидко переросла у вимоги, щоб «Московитяне были и въ козацькой землі» на всяких церковних урядах.

1690 – «Сугуба, трегуба і многогуба» «анафема» Московського собору на книжки великих тогочасних учених та церковних діячів,

---

* Обмеженнями чи забороною книгодрукування Московія намагалася понизити рівень освіти та науки в Україні, знищити національний дух у культурі, у побуті, у суспільних відносинах. «*Первая цензура в России была заведена специально для изданий малорусской печати*», було сказано в 1905 р. у створеній комісією Російської академії наук доповідній записці «*Об отмене стеснений малорусскаго печатного слова*».

*** http://www.utoronto.ca/elul/history/Iefremov/whole.pdf*

тісно пов'язаних з Києво-Могилянською академією – С. Полоцького*, П. Могили, К. Ставровецького, І. Галятовського, Л. Барановича, А. Радивиловського, Є. Славинецького.

1693 – Заборона Московського Патріарха Андріана привозити українські книжки до Москви.

1693 – Лист Московського Патріарха Андріана до Києво-Печерської лаври про заборону друку будь-яких книг українською мовою.

1696 – Ухвала сейму Польщі про запровадження польської мови в судах і установах Правобережної України на заміну української.

1708 – Нечуване раніше жорстоке руйнуваннея гетьманської столиці – Батурина російським військом під проводом Меншикова. Під час тої вакхналії було спалено унікальні бібліотеки гетьмана Івана Мазепи та генерального писаря Пилипа Орлика.

---

* Симеон Полоцький (1629 – 25 серпня 1680 р.) – один із видатних діячів східнослов'янської культури XVII ст., богослов, письменник, поет, драматург, що одержав освіту в Києво-Могилянському колегіумі, з 1664 року до кінця земних днів працював у Москві, де й розгорнув велику літературну та громадську діяльність.

Петро Могила (1596 – 1647) – український політичний, церковний і освітній діяч, архімандрит Києво-Печерського монастиря з 1627 року, Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі з 1633 року, екзарх Константинопольського патріарха.

Іоанікій Галятовський (близько 1620 – 12 січня 1688) – український письменник, церковний та громадсько-політичний діяч XVII століття, був учнем Лазаря Барановича, а згодом став ректором Києво-Могилянської академії.

Лазар Баранович (у миру – Лука) (1616 – 1693) – український церковний, політичний та літературний діяч другої половини XVII століття, архієпископ Чернігівський і Новгород-Сіверський. З початку 1640-х викладав у Києво-Могилянській академії, з 1650 року – її ректор.

Антоній Радивиловський (? – 1688) – український церковний діяч і письменник, закінчив Києво-Могилянський колегіум, від 1671 року намісник Києво-Печерської лаври, від 1684 ігумен Миколаївського монастиря в Києві.

Єпифаній Славинецький (???? –1675, Москва) – український поет, ієромонах, перекладач, філолог, оратор, богослов, прийняв постриг у Києво-Печерській лаврі. За велінням московського царя Олексія Михайловича в 1649 році поїхав до Москви для видання там Біблії. У Москві в нього були й дні царської милості, спорудження для нього монастирів (Андріївський), і дні царського гніву, бо київський богослов мав власні погляди на розвиток Церкви.

1708 (18 грудня) – Цар Петро І (кривавий) провів адміністративну реформу, критиковану зокрема істориком Сергієм Соловйовим. Він запровадив поділ тоді ще Московщини на губернії. Особливістю того поділу було утворення на території де-юре автономного гетьманського краю, де-факто окупованого московитами, Київської губернії*. При правлячому гетьмані в Києві появився підпорядкований цареві намісник. Це був підступний і руйнівний крок.

1709 – Указ Петра І (кривавого) про заборону друку книг українською мовою, а книги, друковані церковнослов'янською мовою, звіряти з московським виданням, щоб у них ніякої різниці не було.

1709 – Петро І (кривавий) примусив скоротити число студентів Києво-Могилянської академії з 2000 до 161**.

1713 – Московія наказом Петра І (кривавого) привласнює собі нашу назву РУСЬ-РУСІЯ-РОСІЯ. У такий спосіб завжди ворожі до Руси-України московити, основу яких складали угро-фінські та тюркські племена, підміною понять, тобто шахрайством, привласнюють собі тисячолітню історичну та духовну спадщину української нації.

---

* Правителі Московського царства (на Росію воно було перейменоване щойно за 5 років) робили це задля посилення в ньому управлінської та військової присутності. Адже ж Київ ще в середині XVII століття був активним українським осередком. А в XVI столітті польський історик Ян Красінський писав про Україну як про багаті землі хороброго народу. На півночі та на сході від земель Королівської Русі є землі москалів (так сказано в оригіналі!). Ті землі звуть також Рассєя, бо народ там розсіяний, твердив польський історик XVI ст. На початку XIX сторіччя Київ ще був українським. Про це свідчить російський письменник Іван Долгоруков у книзі «Путешествие в Киев в 1817 году». Він приїзд до Києва сприймав як поїздку в іншу країну. Оскільки російськими правителями Київ розглядався як ключ до підкорення України, то для досягнення цієї мети, за твердженням «Русского биографического словаря», виношувалася ідея перенесення столиці імперії до Києва. На цьому наполягав князь Олександр Барятинський.

(Jana Krasińskiego Polska czyli opisanie topograficzno-polityczne Polski w wieku XVI. W drukrani Stanisława Strąbskiego. Warszawa. 1852. C. 108.)

** Ще до появи того розпорядження кращі науково-просвітницькі сили було переведено з Києва до Москви. Серед них були Дмитро Ростовський (Туптало), оголошений російським святим, Стефан Яворський

1718 – Спалення, як вважають дослідники, за наказом царської влади архівів та книгозбірні Києво-Печерського монастиря (книги збиралися понад 700 років), які витримали навали монголів, поляків, татар*.

1720 – Наказ царя Петра І (кривавого): «*В Киево-Печерской и Черниговской типографиях вновь книг никаких не печатать... старые книги справливать прежде печати, дабы... особливого наречия в оных не было*».

1720 (20 грудня) – Петро І (кривавий) дав наказ київському губернатору князю Петру Голіцину (відомий в історії тим, що за наказом Петра І підписав смертний вирок царському сину Олексію, хоч особисто розділяв погляди царевича), щоб *«...во всех монастырях, остающихся в Российском государстве, осмотреть и забрать древние жалованные грамоты и другие куртиозные письма оригинальные, а также книги исторические, рукописные и печатные»*.

1721 – Наказ** про цензурування українських книжок. Накладені штрафи на Київську та Чернігівську друкарні за книжки «не во всем с великороссийскими сходные».

(поставлений царем президентом Синоду російської церкви, хоч на початковому етапі був проти царських реформ), Феофан Прокопович та багато інших. Вони відіграли головну роль у розвитку культурного життя тодішньої Московії.

«...Стара московська культура в часи царювання Петра вмерла; та культура, яка відтоді живе й розвивається в Московії, є органічним продовженням не московської, а київської, української культури», – визнав пізніше князь Микола Трубецькой.

* «...Численна й найдавніша книгозбірня, зібрана й збагачена великим князем Київським Ярославом Володимировичем і збережена в печерах від усіх ворожих нападів і руїн, але нині,... серед добробуту й тиші полум'ям пожерта. У ній зберігалось багато тисяч рукописних і всіляких дорогоцінних манускриптів, писаних різними мовами, і багато з-поміж них такими, що й ученим тодішнім мужам не були відомі, а особливо всі записки й документи щодо історії правління слов'янських племен та царів стосувались» .

(«Історія Русів»)

** Оскільки накази щодо заборони друку книжок виходили й з-під царської руки, й від підконтрольного йому Синоду, то в тому випадку скоріш за все йдеться про наказ Синоду, бо ж Петро І, який наказав убити власного сина, не став би розмінюватися на штрафи.

1724 – Московська цензура наклала тисячу* рублів штрафу на архимандрита Києво-Печерської лаври за те, що там була надрукована церковна книга «Триодь» (богослужбова книга-пісенник) «не совсем с великороссийским сходная». А чернігівську друкарню, окрім такої самої кари, Синод наказав перевести в Москву, тобто просто загарбав.

1726 – Розпорядження Синоду про заборону друкувати ті книжки, що раніше не друкувалися Санкт-Петербурзькою або Московською синодальною друкарнею.

1726 – Москва дає дозвіл Києво-Печерській лаврі на друк «Акафіста Св. Варварі» за умови, що він має бути перекладений на «великоруську» мову.

Петро II (1727 –1730)

1729 – Наказ Петра II (внука Петра I) переписати з української мови на російську всі державні постанови й розпорядження.

Анна Іванівна (1730 – 1740)

1734 (26 січня) – Після смерті гетьмана Данила Апостола (у січні 1734 року) царським указом було відправлено до Києва князя Олексія Шаховського для формування «Правління гетьманського уряду», яке в російській літературі зветься канцелярією малоросійських справ, що була у віданні Сенату. Хоч очолюване Шаховським Правління (канцелярія) складалося з трьох росіян та трьох українців, проте саме він був фактичним правителем України, бо за указом цариці саме на нього покладалося завідування «усіма справами».

Реалізуючи таємні директиви цариці Анни, він провадив політику деморалізації та денаціоналізації української старшини, злиття українців з росіянами також шляхом мішаних шлюбів. Одним з пунктів тих директив, як пише в «Історії України» Наталія Полонська-Василенко, мало бути недопускання зближення

* Як на ті часи, то це була величезна сума. У середині XVIII сторіччя російський рубль дорівнював еквіваленту 28 грамів срібла.

і шлюбів українців з Лівобережжя з українською правобережною шляхтою. Іншою царською таємною інструкцією доручалося Шаховському *ширити серед населення чутки, що всі його біди, всі податкові тягарі й кривди людності походять від гетьмана*. Майже як нині, коли українцям втовкмачують, що всі їхні біди йдуть від опозиції. Особисто Шаховський надсилав у Петербург листи, що цариця надто «панькається»* з українцями й пропонував зосередити всю владу в руках однієї особи, що сталося в кінці XVIII сторіччя.

1735 – Імператорським указом київському митрополиту «доручено» вилучити старопечатні книги й пильнувати, щоб церковні служби велися тільки за виправленими текстами.

1736 – Новим царським намісником України було призначено першого заступника Шаховського – генерала, князя Івана Барятинського, що було пов'язане з потребою брати з України живу силу та матеріальні ресурси для війни Росії з Туреччино.

1737 – Царський уряд, за твердженням професора Г. Івакіна, скасував підлеглість Києва Гетьманщині.

1737 – Московський намісник в Україні – князь Іван Барятинський, – у зв'язку з «новим» статусом Києва арештував київський магістрат, забрав і відіслав до Петербурга грамоти з привілеями Києву, сподіваючись, що українці забудуть свої права, бо «ссылаться им в вольностях будет не на что». Щоб українці якомога швидше забули про свої права й вольності, правителі Росії

* Наслідки розпочатої О. Шаховським політики не «панькатися» з українцями виявилися для України страшними. Як тільки з утворенням Малоруської колегії (інша назва Правління гетьманського уряду) були прийняті політичні рішення про запровадження російської мови в діловодстві, на території України спостерігається не тільки зросійщення, а й різке зниження рівня освіченості народу. Коли за даними переписів 1740–1748 років у семи полках Гетьманщини на 1094 села припадало 866 шкіл з викладанням українською мовою, тобто, на кожну тисячу душ населення припадала одна школа, то з кожним десятиліттям ситуація ставала все більше драматичною. Під кінець XVIII століття загальна кількість шкіл на території України зменшилася удвічі. А наступне, XIX століття вже принесло повне знищення в Україні українських шкіл. Перепис 1897 року показав, що на території окупованої Росією України на 100 осіб тільки 13 було письменними.

наказали Барятинському застосовувати, на власний розсуд, практику нагород та покарань. І хоч за час його правління в Україні він удостоївся нових високих титулів, від цариці Анни, яка його явно фаворизувала, проте окремі його дії навіть у столиці імперії викликали роздратування. І в українських, і в російських джерелах згадується про скандальний арешт архієпископа Чернігівського Іларіона Рогалевського «*за вызывающее отношение к русскому капитану Кобылину*». Владика не допустив його до хреста.

Єлизавета Петрівна* (1741 – 1761)

1750 – Після скасування Канцелярії міністерського правління малоросійських справ у м. Глухові з неї вилучені та перевезені до Росії справи таємного діловодства.

1752 – Посилена політика на зміну національного складу окупованої Росією частини України проявляється страшними наслідками. Станом на той рік із *100 тисяч вільних козацьких господарств залишилося лише **2959***. Усі інші були відібрані, та передані присланим московитам. У тому році, на основі указу від 29 грудня 1751 року, на землях запорізьких козаків створено військово-поселенську територію, заселену в основному заманеними з Австрійської імперії сербами, які розглядалися Росією як гарматне м'ясо в її авантюристсько-колонізаційній політиці. Яскравий тому приклад – Петро Абрамович Текілія (у сучасних російських енциклопедіях він значиться як велика постать, як «усмиритель Запорожской Сечи»), сербський генерал на службі в царській армії, який

* На ній обривається рід бояр Романових, котрі зуміли сісти на царський престол. Виходячи з обставин, які склалася, владу в Росії за намовою дружини (відомої в історії як Катерина II – Софія Авґуста Фредеріка Ангальт-Цербст-Дорнбурґ) захопив внук Петра I, син німецького герцога Карл Петер Ульріх фон Гольштейн-Готторп, узявши прізвище Романов. Від тої історичної фальші в Росії починається час царевбивств та переворотів, головною причиною яких була боротьба за владу та за розширення її ареалу. У тій боротьбі не було сентиментів для таких понять як мова, віра, культура. Оскільки українці тоді були бездержавним народом, то під удар пішли українська мова, культура та історія. Усе це показує, що тільки народ, який має власну державу, та патріотичний її провід, спроможний захисти національні інтереси.

командував військами, що руйнували Запорізьку січ. З огляду на «особливу» місію нових поселенців українські селяни мусили покинути свої угіддя (територія сучасної Кіровоградщини).

1753 – Перший із серії указів про заборону викладання українською мовою в Києво-Могилянській академії*.

1755 – Синод Російської Церкви наказав Києво-Печерській лаврі переробдювати по-російськи «Четії-Минеї» Св. Дмитрія Ростовського (просвітитель Московщини другої половини XVII, початку XVIII століть, уродженець Київщини Данило Туптало) та Києво-Печерський «Патерик».

1755, 1766, 1775, 1786 – Заборона Петербурзького Синоду друкувати українські книжки. Упродовж другої половини XVIII ст. та першої половини XIX ст. видавнича справа в Україні була паралізована. Як наслідок, у 1847 р. в Україні була надрукована лише одна книжка, у 1848 – 3, 1849 – 2, 1850 – 1, 1851 – 2, 1856 – 5.

Наприкінці 50-х – початку 60-х років XIX ст. у зв'язку з полегшенням загального режиму в Росії послабшали й цензурні репресії щодо української книжки. Тому кількість друкованих українських книжок зростає. В 1857 р. вона склала 12 книжок, 1860 р. – 24 книги, 1861 р. – 33 книги, 1862 р. – 41 книгу.

Однак Валуєвський циркуляр (більш детально дивися нижче) 1863 р. кардинально погіршив стан видавничої справи. І все повернулося в старе русло. Випуск українських книжок знов різко пішов на спад. У 1863 р. ще було випущено 16 книг, у 1864 р. – 11 книг, 1865 р. – 6 книг, 1866 р. – не випущено жодної книги, 1867 р. – 3 книги, 1868 р. – 3 книги, 1869 р. – 1 книгу, 1870 р. – 5 книг**.

1759 – Синод Російської церкви видав розпорядження про вилучення зі шкіл українських букварів.

---

* Судячи з того, що колись славну на всю Європу Києво-Могилянську академію, спадкоємицю заснованої Ярославом Мудрим вищої школи, звели до ролі школи для священиків, то логічно, що йдеться про укази Синоду.

** Обмеженнями та заборонами книгодрукування Москва намагалася понизити рівень освіти та науки в Україні, знищити національний дух української культури, побуту, суспільних відносин.

Династія нових, самозваних, Романових

Катерина II (1762 – 1796) – (деспотка, зруйнувала європейський порядок)

1762–1763 – Нова правителька Російської імперії – цариця Катерина II почала правління від кроків на подальшу зміну етнічного складу України. Було видано два маніфести про іноземну колонізацію України: вербувалися серби, болгари, молдавани, німці з Прусії, з Австрії та переселенці з інших країн. Іноземцям надавали по 65 десятин землі на душу, звільняли від податків. Українці зобов'язані були безкоштовно виділяти підводи для перевезення своїх майбутніх поміщиків*.

1763 – Указ Катерини II про заборону викладання українською мовою в Києво-Могилянській Академії.

1764 – Інструкція Катерини II одному з найбільш довірених чиновників, генерал-прокурору Сенату – князю Олександру В'яземському – про русифікацію всіх підкорених імперією, в якій вона з неприхованим цинізмом писала: «Мала Росія, Ліфляндія й Фінляндія суть провінції... Ці провінції, як і Смоленську, слід найлегшими способами привести до того, щоб вони обрусіли...». Слова ці цитує Володимир Білінський у «Країні Моксель». Інші дослідники наводять інші слова з цієї інструкції: «Коли ж у

Ось і пояснення, чому Тарас Шевченко, Микола Гоголь та багато-багато інших авторів прозу, наукові трактати про історію та самобутність українського народу писали російською (на тому нині спекулюють особи на подобу Чечетова, Болдирєва й Колесніченка), польською або латинською мовами. Не тому, що вони ті мови так дуже любили, а тому, що це був єдиний доступний для них інструмент в умовах страшного поневолення української мови зберегти для майбутніх поколінь правду про Україну та її право на самостійність.

* «Запорозька земля німіла від наруги, кривди і болю. Як чорні ненаситні круки зліталися сюди поміщики й генерали, сановники й німці-чужинці. На козацькії могили? На козацьку кров?».

(М. Киценко. Хортиця в героїці і легендах. Дніпропетровськ).

Малоросії не буде гетьмана, то треба домогтися, щоб час і назва гетьманів зникли*...».

1764 – Скасування Катериною II українського гетьманства, а з ним і ліквідація українських навчально-культурних закладів та усунення від влади україномовних чиновників.

1765 – Ліквідація Катериною II козацького устрою на Слобожанщині та козацьких шкіл.

1766 – Синод видав суворий наказ Києво-Печерській лаврі друкувати лише ті книги, які в московській друкарні друкуються та апробовані Синодом.

1769 – Наказ Синоду, за яким українські книжки по церквах були замінені московськими.

1769 – Синод заборонив Києво-Печерській лаврі друкувати букварі українською мовою й наказав відібрати в людей ті букварі, які вже були на руках.

1770 – Ліквідація залишків автономії Української церкви. Синодом російської церкви було заборонено використовувати титул «Митрополит Київський, Галицький і Малой Россії», а тільки – «Митрополит Київський і Галицький». Окремі з Єпархій на території України переводяться в пряме підпорядкування Синодові російської церкви. Таким чином в Україні з'являється Російська церква в прямому розумінні слова, яка стає партнером влади в денаціоналізації корінного населення українського краю.

1775 – Руйнування за прямим наказом Катерини II Запорізької січі 60-ти тисячною армією під командуванням вже згадуваного

---

* Виявляється, Катерина II прагнула не тільки того, щоб зникли з української пам'яті час і назва гетьманів, а в першу чергу того, щоб зникли з людської пам'яті всі, навіть найменші докази, які ставили б під сумнів право Російської імперії на володіння Україною. Тож не випадково під час правління Катерини II у московських нетрях пропали силоміць вилучені з українських бібліотек та монастирів оригінали літописів. Замість них світові було явлено, за твердженням російських учених, сфальшовані літописні зводи. Детальну інформацію про ті злочини Катерини II проти української історії та проти світової цивілізації з посиланням на російські джерела подає у своїх працях В. Білінський.

(В. Білінський. Країна Моксель, або Московія. В-во ім. Олени Теліги. К. 2009.)

генерал-поручика Петра Текелії. Документи архіву Запорозької Січі, знайдені в скрині під престолом січової церкви», опинились у Московському відділенні загального архіву Головного штабу. У яких саме архівних установах вони зберігаються по нинішній час немає повної ясності.

1775 – Закриття українських шкіл при полкових козацьких канцеляріях, яке стало наслідком зруйнування Запорізької Січі.

1776–1783 – Перше закріпачення* українських селян на окупованих Росією землях України – Лівобережжі. Вінцем поневолення колись вільних українських селян став відповідний указ Катерини II, виданий у 1783 році. А перед тим, після руйнування Січі була хвиля конфіскацій земель, щоб вибити економічний ґрунт, як сказано в російських енциклопедіях, *«вольному устройству и своеволию запорожцев»*.

1777 – Після смерті від переслідувань та злигоднів у столиці імперії геніального українського композитора, академіка Болонської музичної академії Максима Березовського (нар. 1745 р. у Глухові) правителі російської імперії забороняють виконувати його твори й дають наказ знищувати його твори, які були лише в рукописах.

1780 – Спалення книгозбірні Києво-Могилянської академії, що збиралася понад 150 років і була однією з найбагатших бібліотек України. Згоріло приблизно 9** тисяч унікальних фоліантів.

1781 – В Україну прислали 50 тисяч росіян, яким безкоштовно було роздано конфісковану козацьку землю.

---

* Це сталося в часи, коли в західній частині Європи йшов активний процес скасування рабства. На території нинішньої етнічної Росії кріпацтво, враховуючи перехідний період, тривало до середин 80-их років XIX сторіччя. А в окремих регіонах імперії «перехідний період» тривав значно довше.

** Як на ті часи, то це була величезна кількість книг. Наприклад бібліотека Петра Могили, яку він подарував Києво-Могилянському колегіуму, нараховувала 2131 книгу. Вона належала до великих тогочасних книгозбірень, яку Митрополит відносив до найбільших своїх цінностей.

(З. І. Хижняк, В. К. Маньківський. Історія Києво-Могилянської академії. Київ. Видавничий дім «КМ Академія» 2003. С. 52.)

1782 – Катериною II створено комісію для заведення в Росії народних училищ, завданням якої було запровадження єдиної форми навчання та викладання російської мови в усіх школах імперії.

1784 – Наказ Синоду київському Митрополитові Самуїлу Миславському* ввести в Києво-Могилянській академії та в усіх школах України російську мову викладання.

1784 – За розпорядженням Синоду київський Митрополит Самуїл наказав, щоб у всіх церквах дяки та священники читали молитви та правили службу «голосом, свойственным российскому наречию».

1784 – Синод наказує Митрополитові Київському й Галицькому Самуїлу карати студентів і звільняти з роботи учителів Києво-Могилянської академії за відхід від російської мови.

1785 – Наказ Синоду з 1784 року посилюється наказом цариці Катерини II по всіх церквах імперії правити службу Божу російською мовою.

1786 (10 квітня) – Імператриця Катерина II видала указ про конфіскацію монастирських та церковних земель, унаслідок чого на території України було закрито 46 монастирів, які вели велику культурно-освітню роботу, утримували школи й лікарні, допомагали знедоленим. Прямим наслідком цього кроку став різкий ріст безграмотності населення.

1786 – Синод знову наказує Митрополитові Київському і Галицькому контролювати Лаврську друкарню, щоб ніякої різниці з московським виданням не було, а в Києво-Могилянській академії негайно ввести систему навчання, узаконену для всієї імперії.

1789 – У Петербурзі з ініціативи Катерини II видано «Порівняльний словник усіх мов», у якому українська мова значить-

---

* Цей церковний муж наказував професорам і академікам, що суворо забороняється читати лекції «**сільським діалектом**» (тобто українською мовою), а «рекомендується» – лише російською і обов'язково, «с соблюдением выговора, который наблюдается в Великороссии».

ся як російська, спотворена польською. Ця теза лягає в основу «української політики Росії в XIX столітті. Багато хто на неї спирається й у XXI столітті.

1789 – Розпорядження Комісії національної едукації (національного виховання й освіти) – органу виконавчої влади Польщі, підпорядкованого прямо королю, який був відповідальним за освіту та виховання дітей з так званих вищих станів, про перехід шкіл на підконтрольній тодішній польській державі території на польську мову виховання вищих станів.

1799 (25 травня) – У Києві було заарештовано й запроторено до божевільні українського геніально композитора Артемія Веделя, який задля служіння мистецтву відмовився від військової кар'єри. Причина арешту так і не з'ясована. Російський дореволюційний Енциклопедичний словник Брокгауза та Єфрона подає, що на хвилі бунтів, які прокотилися Україною, композитор подорожував охопленими бунтом губерніями. Влада інкримінувала йому «составленее политической записки». За іншими даними, його звинувачували в підготовці до вбивства царя. Хоч його провини так і не було доведено, проте композитора звинуватили в тому, що їздив Україною без конкретної на це потреби, та запроторили до божевільні з вбивчою для кожної творчої людини царської припискою про заборону давати композитору папір, перо й чорнило. Більше як півстоліття ще тривала заборона на виконання та друк творів цього українського композитора.

1800 – Наказ царя Павла I про заборону будівництва церков в Україні в дусі українського бароко, а лише в московському синодальному стилі.

Олександр I (1801 – 1825)

1804 – Новий Царський указ про мову викладання в школах в Україні.

1807 – Шовіністичний наступ влади на українську мову передається обивателю. Учитель Харківської гімназії Т. Селіванов хвалився: «Мы застали в училищах самого Харькова учителей, что так и

резали по-украински с учениками; да мы, то-есть новоприбывшие из семинарии учителя, по распоряжению начальства сломили их и приучили говорить по-русски».

1811 – Друге спалення книгозбірні Києво-Могилянської академії. У вогні пропала приблизно одна тисяча унікальних фоліантів. «А з ними – ті цінні відомості, які, можливо, пролили б більше світла на нашу історію», – пишуть уже згадувані автори Нарису історії Києво-Могилянської академії.

1817 – Запровадження польської мови в усіх народних школах Західної України.

1817 – Офіційне закриття Києво-Могилянської академії, першого Університету на українських землях від тарарської навали, відкритого 1632 року. Для порівняння: перший Університет у Росії було відкрито тільки 1755 року на базі привезених з України кадрів. 14-го серпня було оголошено підступний указ Синоду про «тимчасове» закриття* Академії.

1824 – Міністр освіти Російської імперії Олександр Шишков видав розпорядження: «Воспитание народное по всей империи, несмотря на разность вер и языков, должно быть чисто русское». «Цензурный режим в отношении малоросийской письменности» зобов’язував: «Подвергать запрету всякое малоросийское слово как по существу вредное и опасное для государственного единства».

(ж. «Україна», ч.26, 27, 1993 р.)

Микола I (1825 – 1855)

1832 – Реорганізація освіти на Правобережній Україні на загальноімперських засадах із переведенням на російську мову навчання.

---

* Нищення Академії розпочалися ще в часи Петра І. Його політику продовжила Катерина ІІ, відмовляючись від фінансування цієї унікальної вищої школи. Клопотання Кирила Розумовського та інших впливових людей того часу не зворушили серця імператриці. Вона твердо стояла на позиції, що для підкореної нації освіта й мова – зайві «витребеньки».

1832 – У Києві, за наказом новопризначеного Київського губернатора Василя Лавашова (він удостоївся великих ласк та високих почестей після розгрому декабристів), почалося активне нищення Київської старовини, що навіть привело до конфлікту губернатора з тодішнім київським Митрополитом Євгеном Болховітіновим. Зокрема, за наказом Лавашова без ніякої потреби «пішов» під сокири великий 200-річний липовий гай, що його насадив митрополит П. Могила (на місці нинішніх) Липок. Для Київських старожилів липовий гай асоціювався з іменем Петра Могили, яке імперія прирекла на викинення з історії.

1833 – Московські солдати за наказом з Петербурга одного дня в усіх мечетях Криму конфіскували всі письмові документи, книги, історичні манускрипти татарською, турецькою та арабською мовами, серед яких було багато матеріалів, які стосувалися Руси-України та її відносин з південними народами. На центральних площах міст запалали багаття.

1834 (15 липня) – Відкриття Київського університету з метою пришвидшення «русифікації юго-западного края*».

1839 – Ліквідація Української греко-католицької церкви на окупованій Росією в результаті анексії Польщі Правобережній Україні. Сотні християн і багато священників було вбито, а 593 з них заслано до Сибіру. Замість них присилалися московські «батюшки» – чиновники в рясах, здебільшого більш ретельні в послуху від світських чиновників, наглядачі за втіленням політики царя.

1842 – Спалення за наказом міністра освіти Російської імперії графа Сергія Уварова та за ініціативою харківського архієпископа Інокентія Борисова тексту докторської дисертації Миколи Костомарова, оскільки вона не відповідала казенним догмам того часу.

---

* Поки Київ не був підкорений, усі клопотання козацької старшини про створення в Києві університету категорично відкидалися. Лобістом заснування в Києві імператорського університету був тодішній міністр освіти імперії Сергій Уваров, автор відомої тріади «самодержавие, православие, народность», яка стала основою державної ідеології російської імперії.

1847 – Звіт-порада цареві керівника таємних служб імперії Олексія Орлова, щоб якнайважче покарати Тараса Шевченка, бо він може стати батьком української незалежної держави.

1847 – Розгром Кирило-Мефодіївського товариства й наказ цензорам пильно стежити за українськими письменниками «не давая перевеса любви к родине над любовью к отечеству». За особистим повелінням царя Миколи І міністром внутрішніх справ була дана заборона на продаж «Кобзаря» Тараса Шевченка, «Повесть об украинском народе», «Украйна» й «Михайло Черимшенко» та «Украиискые баллады» й «Ветка» Костомарова. У книзі В. Сарбея «Національне відродження України» наводиться розпорядження полтавського губернатора (М. Салецького) від 7 липня 1847 року дане поліції, про конфіскацію вище названих книжок у їх мандрівних продавців. Ці твори зараховувалися до «шкідливих*», бо «вони використовувалися при вихованні юнацтва й могли сіяти в підростаючому поколінні зіпсованість і готувати майбутні заворушення».

1847–1857 – Десятирічна солдатська каторга геніального поета, художника й мислителя Тараса Шевченка із «забороною малювати та писати». Це була поширена практика правителів російської імперії, що застосовувалося до талановитих, а відтак схильних до неприйнятного усіма тоталітарними режимами «вільнодумства» осіб**.

1853 – Спотворено видання козацького літопису*** 2-ої половини XVII – початку XVIII століття, який був складений гадяцьким полковником Григорієм Грабянкою.

---

* Чи ж не подібною є нині в Україні ситуація. Хоч нині ніхто книжок не конфіскує, проте ментально неукраїнською владою все зроблено, щоб «шкідливі» книжки мали мінімальні тиражі, а система книгарень на книгорозповсюдження була знищена.

** Ось що писав про Тараса Шевченка «революційний демократ», «неістовий» Вісаріон Белінській у грудні 1847 р.: «Здравый смысл в Шевченке должен видеть осла, дурака и подлеца... Этот хохлацкий радикал написал два пасквиля – один на государя императора, другой – на государыню императрицу...».

*** Літопис Григорія Грабянки описує історію з часів виникнення козацтва й до 1709 року. Хоч у тексті літопису подається багато державних

1853 – Сувора догана цензору від міністра народної освіти (чи йдеться про Платона Ширинського-Шихматова, котрий помер у травні 1853 року, чи вже про його наступника Авраама Норова, не вдалося з'ясувати) за те, що той дозволив надрукувати в газеті «Черниговские губернские ведомости» збірник українських історичних прислів'їв і приказок. Мотивування догани – оприлюднена народна спадщина може запалити ворожнечу між «малоросами» та «великоросами». Однак насправді не йдеться про ніяку ворожнечу, а про відродження пам'яті про українське минуле.

1859 – Міністерством віросповідань та наук Австро-Угорщини в Східній Галичині та Буковині, з подачі Губернатора Галичини польського аристократа Агенора Голуховського, здійснено спробу замінити українську кириличну азбуку латинською. Це питання зафіксоване в історії як азбучна війна.

Олександр II *(1855 –1881)*

1860 – Спотворення цензурою «Кобзаря» Тараса Шевченка, який вийшов у друкарні Пантелеймона Куліша.

1862 – Закриття українських безоплатних недільних шкіл для навчання дорослих, організованих українською інтелігенцією. За «вредное влияние на умы простолюдинов», з подачі Васілія Долгорукова, шефа жандармів, керівника горезвісного III відділу та керівника особистої канцелярії імператора, на сім років до Архангельська було вислано Павла Чубинського, уродженця Нової Олександрівки Бориспільського району на Київщині, етнографа й поета, автора слів патріотичної пісні «Ще не вмерла Україна» (нині це слова державного гімну України).

документів, гетьманських універсалів, актів, грамот, проте вчені відносять його до літературної пам'ятки. Уперше літопис Грабянки був опублікований ще в 1793 році в журналі Федора Туманського «Российский магазин». Друге видання готувала до друку в 1852 році Київська Тимчасова комісія для розгляду давніх актів (орган при Київському генерал-губернаторі), не знаючи, що твір уже видавався. І саме з-під пера підлеглих владі чиновників вийшла «нова» «редакція» твору.

1862 – Припинилося видання українського літературного та науково-популярного журналу «Основа», який виходив від січня 1861 року до вересня 1862 року в Петербурзі. Енциклопедичний словник Брокгауза та Єфрона назвав цей журнал «найпомітнішим проявом українофільства» в XIX столітті на території Російської імперії.

1863 (18 липня) – Циркуляр міністра внутрішніх справ Російської імперії Павла Валуєва – таємне розпорядження, адресоване Київському, Московському та Петербурзькому цензурним комітетам – про заборону видавати підручники, літературу для народного читання та книжки релігійного змісту українською мовою. Питання української літератури було віднесено до розряду політичних питань, оскільки, як сказано в циркулярі, «прихильники малоросійської народності звернули свої погляди на масу»...

Хвалячи чуйність Київського цензурного комітету та Київського генерал–губернатора (тоді цю посаду займав душитель антиросійського повстання в Польщі Микола Аннєнков) за те, що не допустив до друку українського перекладу Святого письма, давав Комітетові міністерське доручення: «пропуск же книг малоросійською мовою як духовного змісту, так навчальних і взагалі призначених для початкового читання народу, припинити». Ця позиція мала схвалення царя: «Про розпорядження цього було покладено на високість царя імператора погляди і Його Величності вгодно було удостоїти його монаршого схвалення».

Шестилітнє перебування Валуєва в кріслі міністра імперії, відповідального за охорону громадського порядку та державну безпеку, відоме різкою боротьбою з проявами національної самобутності уярмлених імперією народів (у першу чергу українського).

Українцям він асоціюється зі словами: «*Української мови не було, немає і бути не може, а хто цього не розуміє – ворог Росії*».

Окрім того Валуєвим було заборонено ввіз і поширення в імперії львівської газети «Мета».

Час Валуєва та іже з ним промовисто ілюструє доступний в Інтернеті лист аноніма зі Східної України, надрукований у 1863 році у львівській газеті «Слово» (заснована в1861 році). У листі сказано:

«...Всякий німець вдесятеро кращий за суздальського слов'янина, турок ніколи так підло не душить сербів, монгол стільки зла не робив нашій народності, скільки тепер робить петербургський уряд та великоруське общество... Як тільки хто примітив, що ви українець, вас зараз же беруть під надзор поліції, а запримітить дуже легко: як по пошті перехватять письмо, писане по-українськи, як ви співаєте українську пісню, або як заговорите зі знакомим або зі сім'єю на улиці по-українськи. Після того кожного року вибирають чоловік 10 або й більше, і без всякої вини й суду висилають у Сибір. Так сего року вислали: учитель Стромин, інженер Лобода, адвокат Кониський, учитель Шевич, кандидат Чубинський і багато інших. Робиться се без суду, і вини не об'являють... 18-літній хлопець Володимир Синегуб сидить уже півроку в тюрмі за те, що учив на селі парубків співати старі козацькі пісні. Більша часть журналів московських те й робить, що топтає в грязь українців за те тілько, що вони українці..., п'яна перекупка не видумає того, що московські редактори видумають і напишуть, а одвічать їм не можна, бо цензура нічого не пустить... За українську одежу посадять вас у поліцію або поб'ють на улиці. За українську мову не дадуть вам ніколи служби... Скажіть, чи є де земля од Китая до Патагонії, од нової Голландії до Канади, де було б преступленієм говорити своєю мовою, де було б заборонено писати книжки і учити дітей тією мовою, якою у сім'ї говорить 14 млн. народу?... З нашого приміру учіться розпізнавати, що таке Москва...».

1864 – Затвердження статуту про гімназію та протогімназію, в якому сказано, що навчання має проводитись лише «російським наріччям», як тоді офіційно говорилося.

1864 – Велике пограбування українських архівів. Після судової реформи тисячі пудів архівних матеріалів вивезли до Москви. Згідно з обіжником Міністерства юстиції від 3 грудня 1866 року, туди потрапила велика кількість документів ліквідованих установ із Волинської, Київської, Катеринославської, Подільської, Херсонської та Чернігівської губерній.

1869 – Запровадження польської мови в якості офіційної мови в освіті, у судах і в адміністрації в окупованій Австрією Східній Галичині.

1869, 1886 – Укази про доплату російським чиновникам за русифікацію України з настановою: «в десяти Юго-Западных губерниях лицам русского происхождения, исключая, однако, местных уроженцев, производятся прибавки к содержанию...».

1870 – Вказівка міністра освіти російської імперії Дмитра Толстого (одного з найбільших тогочасних реакціонерів, автора тексту Емського указу) про те, що «*кінцевою метою освіти всіх інородців, що проживають у межах імперії, має бути обрусєніє*»*.

1874 – Було видано новий статут про початкові народні школи, в якому сказано, що навчання має проводитись лише російською мовою.

1876 (18 травня) – Таємний (Емський) указ Олександра II про повну заборону українського письменства, читаємо в «Енциклопедії історії України». Був він посиленням Валуєвського циркуляру, який, за оцінкою реакційних сил, був недостатньо ефективним. Сучасники Емський указ називали також «Юзефовичевим законом» (від прізвища головного його ініціатора, помічника куратора Київського учбового округу М. Юзефовича). Емський указ заборонив друкувати українською мовою оригінальні та перекладні твори (навіть тексти до нот), завозити українські книги й брошури, надруковані за кордоном, ставити українські вистави, влаштовувати концерти українських пісень та декламацій. Призвів і до заборони діяльності громад – напівлегальних організацій національно свідомої української інтелігенції, закриття наукового осередку тодішнього українофільства – Південно-Західного відділу Російського географічного товариства – та прихильної тоді до українців газети «Киевский телеграф». Указ наказував «не допускати жодних відхилень від загальновизнаного російського правопису». За тим же указом лише особи, які довели свою благонадійність, допускалися до викладацької роботи. Тому став він основою для репресій професорів Київського університету. Отже «машина» обрусєнія** була запущена на повну потужність.

---

* Це слово фігурує й у сучасних словниках російської мови.

** І хоч реакція твердила, що «української мови не було, немає і бути не може», проте українців усе ж таки відносили до кола інородців.

Прямим наслідком дії Указу була активізація національно здорових українських сил. На хвилі подій 1905 року цар Микола II змушений був підписати маніфест про запровадження політичних свобод. У такій ситуації Емський указ, який де-юре ніколи не скасовувався, на деякий час перестав діяти, проте вже за два роки про нього згадали.

1876 – Указ про зобов'язання «прийняти як загальне правило», щоб в Україні призначати вчителів-росіян*, а українців посилати до Петербурзької, Казанської та Оренбурзької округ. Це «загальне правило» діяло й за правління комуністів аж до проголошення Україною незалежності в 1991 році.

1876–1880 – Українських учених та педагогів Михайла Драгоманова, Павла Житецького** та багатьох інших звільнили з роботи за наукові праці з українознавства, а П. Лободоцького*** – лише за

В умовах постійного антиукраїнського терору багато талановитих українців (зокрема, М. Гоголь, В. Короленко, А. Чехов, П. Чайковський) змушені були своєю творчістю збагачувати чужу культуру. Інших росіяни приписали собі (математик М. Остроградський – у російських енциклопедіях цей виходець зі славного козацького роду значиться як «российский математик и механик украинского происхождения», – художник І. Рєпін та ще багато-хто), як і нашу історичну та культурну спадщину.

* У результаті дії Указу, який згодом трансформувався в неписане правило за 100 з лишком років з України в такий спосіб було виселено кілька мільйонів української інтелігенції, і в то й же час в Україну переселено стільки ж росіян, котрі з першого дня перебування, як видно з численних спогадів, піднімали крик про «прітєснєнія мєстнимі». Таке може вигадати тільки душа з ординською ментальністю, яку так колоритно змалював у повістях Віктор Єрофеєв.

** Павло Житецький ще до виходу горезвісного Валуєвського циркуляру, в якому було сказано, що постановка питання про українську мову – це злочинні дії й проти осіб, що їх вчинили, проводили слідчу справу в особливій комісії, у 1862 році опублікував працю «Русский патриотизм», в якій обґрунтовував ідею самостійності української мови та літератури. У магістерській дисертації «Очерк звуковой истории малорусского наречия», яка була опублікована в 1876 році, довів, що українська мова й узагалі українська культура є прямими нащадками мови й культури Київської Русі. Звичайно, що в стінах імператорського університету влада не могла терпіти людей з такими поглядами. Ученому, який вважається засновником українського мовознавства, довелося заробляти на хліб викладанням російської словесності в школах. Це один з парадоксів буття окупованої нації.

*** Із доступних нам матеріалів, ім'я це згадується лише в працях та статтях авторитетного вченого з Сум – професора Івана Мозгового.

переклад одного речення з Євангелія українською мовою. Щодо них був припис: «*Немедленно выслать из края Драгоманова и Чубинского, как неисправных и положительно вредных в крае агитаторов... с воспрещением въезда в Южные губернии и столицы, под секретное наблюдение*».

1876 – Видано Закон про повну заборону української мови не тільки в школах, але і в суспільному житті взагалі. У сучасних підручниках із педагогіки з цього приводу наголошується, що в другій половині XIX ст. у всіх початкових і середніх учбових закладах (...) українська мова не вивчалася навіть як навчальний предмет. Наслідком такої політики стала шовіністична розперезаність. У підручниках із педагогіки наводиться факт, що Миргородській гімназії (Полтавщина) висіли таблички з попередженням: «*В стенах гимназии воспрещается воспитанникам говорить на молорусском языке*». А нам, прикидаючись дурником, знов і знов намагаються доводити, що вся денаціоналізація України була об'єктивним, природними процесом...

1881 – Заборона Синоду Російської церкви викладання в народних школах та виголошення церковних проповідей українською мовою.

1881 – Закон, який дозволяв друк словників українською мовою, але російським прописом.

Олександр III (1881 –1894)

1884 – Заборона Олександром III українських театральних вистав у всіх губерніях та територіях заселених українцями. Для виконання того царського рішення, уже згадуваний Дмитро Толстой, займаючи тим разом посаду міністра внутрішніх справ та шефа жандармів, видав додаткове розпорядження про нагляд над українськими театральними групами та загалом за всіма «українофілами».

1888 – Указ Олександра III «Про заборону вживання в офіційних установах української мови та хрещення українськими іменами».

1889 (серпень) – У Києві, на 11-му Міжнародному археологічному з'їзді (такі з'їзди скликалися Московським археологічним товариством у різних містах Російської імперії) було дозволено читати реферати всіма мовами*, крім української.

1892 – Російський уряд наказує цензорам суворо стежити за тим, щоб не допустити українських літературних перекладів з російської мови.

1894 – Рішення влади про **з**аборону ввозу українських книг з-за кордону.

Микола II (1894 – 1917)

1895 – Заборона видавати українські книги для дітей, «... хотя бы по существу содержания и представлялись благонамеренными». Збірку дитячих оповідань цензор заборонив з допискою: «Написано очевидно для детей, но они должны учиться по-русски. Воспретить». На українській граматиці, написаній російською мовою, цензор написав: «*Наивно было бы надеяться на дозволение печатать грамматику того языка, который не должен существовать***».

* В 11-ому з'їзді брав участь 471 вчений з багатьох країн, які представляли понад 30 наукових установ. Це був тріумф українського професора Володимира Антоновича, який прочитав 23 доповіді. Відмова йому та іншим українським ученим виступати українською мовою офіційно пояснювалося тим, що «не була оформлена належним чином попередня домовленість з урядом про дозвіл вживання у доповідях української мови». Нібито уряд, який дотримувався доктрини, що «не було й не може бути української мови» міг би дати такий дозвіл?

** З цього приводу Борис Грінченко ще 1896 року в статті «Яка тепер народня школа в Україні», опублікованій Іваном Франком, писав: «Школа в Україні стала ще більше москалізаторською, ніж була. *Величезна більшість учителів соромить дітей їх українською мовою говорити. Українські національні згадки, українську історію викинено з читанок шкільних... А замість історії вкраїнської скрізь історія московська викладається так, мов би вона нашому чоловікові рідна. Та ще й яка історія! Що стукнеш, то скрізь хвали та гімни земним божкам: Павлові, Миколі, Катерині, Петрові; хвали Суворовим, Корниловим, Скобелєвим і всій російській солдатчині! Тут усякі «подвиги» рабської вірності»*.

1900 (і наступні роки) – Цензурою виключаються такі слова як «козак», «москаль», «Україна», «український», «Січ», «Запоріжжя» та інші, які мають український національно-символічний зміст.

1903 – Заборона користуватися українською мовою на відкритті пам'ятника Котляревському в Полтаві. Оскільки російська влада, виходячи з заборони усього українського, була проти увічнення в пам'ятнику зачинателя української класичної літератури, то гроші на це громада збирала усім миром. Далі влада ставила вимоги, що всі написи на пам'ятнику мають бути російською мовою. Коли всі перешкоди було подолано, влада поставила нову вимогу – говорити на відкритті лише російською. Це стало причиною, що урочисте відкриття пам'ятника (12 вересня) 1903 року перетворилось на велику національну акцію. У ній брали участь провідні тогочасні українські культурні діячі.

1905 – Комітет міністрів* Російської імперії (такою була офіційна назва уряду), очолюваний Сергієм Вітте (міністром освіти був Володимир Глазов), відкинув прохання Київського та Харківського університетів про скасування заборони української мови, визначаючи це несвоєчасним.

1905 – Ректор** Київського університету відмовив 1400 студентам відкрити 4 кафедри українознавства з українською мовою викладання, заявивши, що університет – це «загальнодержавна інституція» і в його стінах не може бути жодної мови, крім російської.

1905–1912 – Міністерство освіти Імперії закрило на території України 12 приватних гімназій, звільнило 32 директорів та 972 учителів, 822 учителів «перевело» до інших шкіл за намагання вводити у викладання українознавчу тематику.

1906 – 1907 – Закриття «Просвіт» в Одесі та Миколаєві.

---

* Голова Комітету міністрів був більше почесною фігурою. Фактичними керівником уряду був цар. Тому тут треба говорити про політику й рішення царя Миколи II.

** Скоріш за все йдеться про Миколу Цитовича.

1908 – Указ Сенату про те, що освітня робота в Україні шкідлива й небезпечна для Росії.

1910 – Уряд* Петра Столипіна своїм циркуляром зарахував українців до «иноверцев» і заборонив будь-які українські організації. Відродження України він називав загрозою «російській православній цивілізації». В окремо надісланій інструкції Столипін роз'яснив губернаторам, що його циркуляр стосується геть усіх товариств «інородницьких, зокрема й українських та єврейських, незалежно від їхніх цілей».

1910, 1911, 1914 – Закриття колоніальною владою «Просвіти» у Києві, Чернігові, Катеринославі (Січеславі).

1911 (березень) – Очолюваний Столипіним уряд Російської імперії не дозволив відзначати 50-річчя від дня смерті Тараса Шевченка. Не останню роль у забороні відзначати роковини Шевченка відіграли ватаги київських чорносотенців, найвище керівництво яких знаходилося в Санкт-Петербурзі.

1911 (вересень) – Перебуваючи в Києві, Петро Столипін заявив: *допоки він живий, пам'ятника Шевченкові* у «*матері міст руських*» *не* буде... І водночас він хвалив київські чорносотенні організації, їхню мету й форми діяльності.

1911 – Постанова VII-го дворянського з'їзду в Москві про виключно російськомовну освіту й неприпустимість вживання інших мов у школах Росії.

1912 – У Києві вийшла книжка київського цензора Сергія Щоголєва «Украинское движение как современный этап южно-русского сепаратизма», в якій дає він рекомендації, як швидко й ефективно провести русифікацію. Наступній гвардії русифікаторів він радив правильно спрямувати шкільну освіту, відучити молоде покоління від мови батьків**.

---

* Боротьба з рухом за відродження України є історичним завданням російської державності, наполягав Столипін у 1910 році. Боротьба проти духовного й економічного відродження України є історичним завданням російської державності, твердять у 2012 році імперські реваншисти.

** Чи ж не ті настанови нині, 100 років пізніше виконують в Україні Янукович, Азаров, Табачник, Ківалов і Колесніченко?

1914 – Заборона царською владою святкування на окупованій Росією частині України 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Проте людський дух був сильніший від усяких заборон. Незважаючи на те, що могила поета була оточена кордоном поліції, на Чернечу гору в Каневі йшов величезний потік людей.

1914 (липень) – Указ російського імператора Миколи II про заборону всієї інородної, у тому числі й української, преси. Це рішення мотивувалося загостренням міжнародної ситуації. Після 20 липня всі українські газети в Росії припинили вихід. Згодом, після завоювання Галичини російськими арміями й там були закриті українські газети.

1914 – Зі вступом російських військ до Галичини (до Львова вони увійшли 3-го вересня за сучасним календарем) головнокомандувач армії Російської імперії – великий князь Микола Миколайович, – царський небіж – оголосив маніфест, в якому зокрема говорилося: «Хай здійсниться Промисел Божий, що благословив справу великих збирачів землі російської. Хай допоможе Господь царюючому своєму помазанику, імператору Миколі Олександровичу всія Русі, завершити справу великого князя Івана Калити*». Як цей «промисел божий» виглядав, проказали діяння нових окупантів – арешти, депортації та нищення культурних надбань.

1914 – Губернатор нової «російської провінції» – Галичини й Буковини – Георгій Бобринський у першій промові окупаційної влади заявив, що Східна Галичина й Лемківщина – невіддільна частина єдиної великої Росії, а корінне населення на тих землях завжди було російським, тому їхня адміністрація має бути заснована на російських началах. Оскільки впродовж щонайменше півстоліття з боку Росії робилися величезні вливання в москвофільські структури, то багато хто в серпні 1914 року вважав себе «русским», а царські війська – визволителями. Проте дуже швидко виявилося, що рідна «русска» мова є мало зрозумілою місцевому населенню, а ментальність є неприйнятною. Це лише додавало графу

* Правнук Чингізхана, відомий страшною жорстокістю й любов'ю до багатства. Для росіян він подавався як перший «собіратєль русскіх земель».

Бобринському снаги вводити «нові порядки» й «нові закони». Своєю місією вважав він надання «російського характеру» новоприєднаним землям. «Я буду тут запроваджувати російську мову, закон та порядки», – заявив він, займаючи нову посаду.

1914 – На нові порядки* не довелося довго чекати. Захопивши Галичину, російська окупаційна адміністрація тут же спалила бібліотеку й друкарню Наукового товариства ім. Т. Шевченка, заборонила в Галичині й на Буковині всю українську пресу, навчальні заклади, громадські організації, але не чіпала німецьких (хоча з німцями Росія воювала!), польських та єврейських установ. Пояснення такому підходу дала газета «Киевлянинъ», написавши: «...Український рух є для Росії більш небезпечним, ніж усі інші національні рухи взяті разом».

1914 – Доповідна записка полтавського губернатора Олександра Багговута міністрові внутрішніх справ російської імперії Миколі Маклакову, яка дає найповніше уявлення про ставлення** росіян до української проблеми в Україні:

1. Привлекать на должности учителей по возможности только великороссов.

2. На должности инспекторов и директоров народных училищ назначать исключительно великороссов.

---

* В один день російські завойовники перевели всі українські школи на російську мову, звільняючи тих учителів, котрі не могли або не хотіли нею викладати. За короткий час з Галичини було заслано в Росію сто тисяч найактивніших українців, головним чином учених, священиків на чолі з митрополитом Шептицьким, учителів, активістів «Просвіти», Пласту та інших українських організацій. Багато українців загинуло по дорозі до Сибіру від голоду, холоду та хвороб. Ось вам і надання новоприєднаним територіям «російського характеру». Ось вам і природний процес російської «натуралізації».

** Ці настанови, уведені за царів, діяли за комуністичного режиму і фактично, за принципом звичаєвого права, по нинішній день продовжують діяти в органах влади в незалежній Україні. Правда, тоді за їх реалізацію платили. «До 1917 р. усім чиновникам в Україні платили 50% надбавки до заробітної плати за «обрусєніє края». (Г. Коваленко, «Світло Оріяни», №6,1996 р.). Нинішні русифікатори кажуть, що вони русифікують Україну за дякую – лише за покликом серця. Професор Оксана Пахльовська в тому сумнівається й публічно заявляє, що за русифікаторами стоять «башні» московського Кремля.

3. Всякого учителя, проявляющего склонность к украинскому, немедленно устранять.

4. Составить правдивую историю малорусского народа, в которой разъяснить, что «Украина» – это «окраина» государства в былые времена.

5. Установить обязательные экскурсии учащихся всех учебных заведений в Москву, Нижний Новгород и другие исторические местности, но не в Киев.

6. Совершенно не допускать общеобразовательных курсов для учащихся.

7. Обратить особое внимание на сельское духовенство и его политические убеждения. Благочинных назначать с особым разбором. Во главе епархий ставить архиереев исключительно великороссов, притом твердых и энергичных. Оказать самое крутое давление на тех из священников, которые заражены украинофильством. Епархиальных наблюдателей за школами назначать исключительно из великороссов.

8. Обратить особое внимание на семинарии и ставить во главе их ректорами исключительно великороссов, удаляя других. Учебный персонал должен быть исключительно из великороссов. За семинарии нужно взяться и искоренить гнездящийся в них дух украинства.

9. Необходимо субсидировать некоторые газеты в Киеве, Харькове, Полтаве, Екатеринославе и т. д. с целью борьбы против украинцев. В газетах доказывать тождество великороссов с украинцами и объяснить, что малорусский язык образовался путем полонизации в прежние времена русского языка. Разъяснить, что «украина» – означает окраину Польши и России и что никогда украинского народа не было. Доказывать необходимость великорусского языка как общегосударственного и литературного, и что малорусский, как простонародный, не имеет ни литературы, ни будущности.

10. Всеми способами искоренять употребления названия «украина», «украинский».

11. Стараться, чтобы евреи не примкнули к украинскому движению, выселять их из сельских местностей, не образовывать новых местечек и мешать экономическому росту еврейства.

12. Вообще не допускать на разные должности людей, которые когда-либо хотя бы в отдаленном прошлом имели соприкосновение с украинским элементом.

(Із праць Українського наукового інституту. — Варшава, 1932.)

1916 – Закриття колоніальною владою «Просвіти» в Кам'янці-Подільському.

Володимир Ленін (*1917 — 1922*)
Олександр Колчак* (*1918 — 1920*)

1917 (грудень) – Отримавши нищівну поразку на 1-му Всеукраїнському з'їзді Рад у Києві, більшовики переїздять до Харкова, де проголошують «Українську республіку Рад» та створюють «уряд» України, більшість у якому складали росіяни та інші неукраїнські середовища, котрий спирався на російських інтервентів. З понад 3000 делегатів 1-го Всеукраїнського з'їзду Рад більшовиків було 83, з них лише 27 не погодилися з рішеннями з'їзду й перебралися до Харкова). Правителям червоної імперії будь якою ціною треба було «возвратіть Украіну Россіі».

Звідси й заява Троцького, який відправляв головорізів-ординців насаджувати в Україні окупаційний режим під виглядом «совєтсткой власті»: «Нам необхідно повернути Україну Росії. Без України немає Росії. Без українського вугілля, заліза, руди, хліба, солі, Чорного моря Росія існувати не може, вона задихнеться»... Ці слова, які наводяться в сучасних підручниках історії України, було зафіксовано в працях Українського наукового інституту в Варшаві в 1932 р.

Без України немає Росії – це ніяк не пропагандистський вислів, не гра на сентиментах «Єдіной і нєделімой». До Першої світової війни Україна була потужним промисловим басейном в імперії. На це впливало багатство землі, природна працелюбність народу. Як свідчать дані, опубліковані професором Кубійовичем у «Географії українських і суміжних земель» дані, станом на 1913

* Це був час російського двовладдя.

рік Україна займала перше місце в світі щодо вивозу пшениці та ячменю, а її участь у експорті цих культур з імперії в 1909–1913 рр. становила 98 %; у 1913 р. Україна видобувала кам'яного вугілля 25,3 млн. тон, а Росія – 3,8 млн. тон; залізної руди – 7 млн. тон, а Росія – 2,2 млн. тон.

1918 – Розправа російсько-більшовицьких військ з 300 українськими героями – київськими гімназистами та студентами, що під Крутами стали на захист своєї Вітчизни-України. Майже всі юнаки полягли геройською смертю на полі бою або були захоплені в полон і розстріляні. Перед розстрілом гімназист Григорій Пипський почав співати «Ще не вмерла України...», а за ним усі приречені на смерть.

1918 – Захопивши Київ 8–9 лютого, російсько-більшовицькі окупанти за кілька днів знищили 5 тис. осіб, які розмовляли українською мовою, носили український національний одяг або в кого в хаті висів портрет Тараса Шевченка... «Власть в Киеве установлена при помощи штыков и передана советам Украины», – телеграфував Леніну командувач більшовицькими військами М. Муравйов 9 лютого. Захопивши Одесу, цей душогуб вимордував понад 10 тисяч осіб. 17 лютого сам Ленін подякував катові українського народу за «братскую помощь Украине»: «Мы ни на минуту не сомневаемся, что доблестные герои освобождения Киева выполнят свою революционную обязанность».

1918 (5-го вересня) – Декрет про створення місць масового ув'язнення для військовополонених, учасників визвольної боротьби, незадоволених, інтеліґенції, заможних селян і таке інше. «...необходимо обезопасить Советскую Республику от классовых врагов путем их изоляции в концентрационных лагерях»*.

(Декреты Советской власти, т.3, М., 1964, с. 291).

---

* Після приходу в Німеччині в січні 1933 року до влади націонал-соціалістів, у лютому 1933 року було прийнято «Надзвичайний декрет рейхспрезидента про охорону народу та держави», на підставі якого особи, підозрювані у ворожості до режиму, могли піддаватися превентивному арешту на невизначений термін. На першому етапі превентивно арештованих, ☞

1918 (вересень) – «*Мы должны карать насмерть не только виновных. Казнь невинных поражает массы*», – заявив Микола Криленко (родом зі Смоленської Губернії), котрий пізніше став прокурором та міністром юстиції імперії більшовиків, а в дореволюційний час був близьким соратником Леніна. Авраам (партійна кличка М. Криленка, яку взяв він від імені діда – Авраама Криленкова) сказав ці слова, займаючи посаду керівника головного революційного трибуналу. У січні 1938 року вони вернулися до нього бумерангом. За багатолітню вірну службу Сталіну (у тому числі й головним юристом СРСР) М. Криленко отримав найвищу сталінську «нагороду» – кулю в потилицю.

1919 – За час перебування в Києві (з 7 лютого по 31 серпня 1919 р.) більшовики не тільки зруйнували багато будинків, а й знищили безцінні культурні, мистецькі, архітектурні та інші надбання, та вимордували тисячі ні в чому не винних людей. Серед них, у першу чергу, інтелігентів, священників, науковців, монахів і монахинь, власників будинків, крамниць, промисловців, купців тощо. Окремого наголосу потребує цілеспрямований гарматний обстріл будинку Михайла Грушевського. Він нищився не лише як оселя тодішнього керівника держави. Завойовники знали, що професор має унікальне зібрання історичних документів, які засвідчували право України на державну незалежність.

Більшовицько-російські окупанти не пощадили навіть такого символу уярмлення України, яким був Губернаторський палац, що знаходився в Києві на перехресті нинішніх вулиць Інститутської та Шовковичної. Справа в тому, що в ньому за часів української влади були резиденції гетьмана Павла Скоропадського та

головну масу із яких становили комуністи, могли помістити звичайні тюрми. Проте в липні 1933 року число «превентивно» заарештованих у всій Німеччині досягло 26789 осіб. Для їх утримання було створено 50 таборів. Коли в квітні 1934 року керівництво гестапо зосередилося в руках Генріха Гіммлера, на основі «диких таборів» створюється ціла «індустрія» ізоляції людей. У тому плані активно вивчається досвід більшовицької Росії. Досвід Леніна й Сталіна вже через 15 років, спочатку в Німеччині, а потім і по всій Європі втілювали Гітлер і Гіммлер.

Симона Петлюри. Керівниками окупаційного режиму ставилося завдання витерти з народної пам'яті імена тих осіб.

1919 – Після завоювання України більшовиками – знищення національно свідомої частини населення та заборона всіх українських літературних, драматичних та усних творів, серед яких лише українських народних пісень – триста тисяч.

1919 (21 листопада) – Керівник російської більшовицької імперії В. Ленін оприлюднив, зі своєю правкою, «Тези з українського питання» Раковського. У Ленінському варіанті тез було сказано: «*Временный блок с «боротьбистами» для образования правительства и до съезда советов, при одновременном приступе к пропаганде полного слияния с РСФСР. Пока – самостоятельная УССР в тесной федерации с РСФСР*». Себто проголошувався курс на повне поглинання маріонеткової УРСР Росією, де питання мови було б розв'язане «автоматично», так як це було зроблено вже за 10 років на тих українських етнічних територіях, котрі ввійшли до складу Російської Федерації, про що детально дивись нижче.

1920 (15 липня) – Спеціальна директива Троцького агітаторам, які відправлялись в Україну: «...Україна мусить бути нашою. А нашою вона буде лише тоді, коли (...) Петлюра буде назавжди вибитий із пам'яті народу».

1921–1922 – За вказівкою з Москви в Україні, при активній підтримці власних яничар, винищено приблизно 150 тисяч учасників української національно-визвольної боротьби.

1921 – Автор адресованих у 1919 році Леніну «Тез з українського питання», присланий Леніним на посаду керівника маріонеткового уряду «російської України», Християн Раковський заявив: «Українські меншовики й есери жадають признання української мови в державних установах. Визнання української мови як урядової могло б означати панування української буржуазії та куркульства».

1921–1930 – Більшовицькі окупанти та промосковські шовіністичні сили в Україні чинять шалений опір відродженню української мови та українських культурних традицій, яке пустило глибокі коріння в 1917–1921 роках у часи існування незалежної української

держави. Як свідчать журнал «Плуг» і газета «Вісті», російський письменник, селянський син з Саратовської області, учень Максима Горького Федір Гладков, перебуваючи в комуні «Авангард» на Запоріжжі, дозволив собі висловити такі неоригінальні думки з приводу української мови та літератури: «Зачем возрождать допетровскую эпоху, зачем гальванизировать украинский язык, который покрылся уже прахом. Все это только тормозит развитие социалистического строительства... Украинские писатели хотят конкурировать с русскими писателями, а выходит, только обезьянничают»... І в той же час Ф. Гладков уважає для себе за можливе відроджувати справді допетровські часи, живлячись шовіністичною дикістю вже цитованого московського Патріарха Іоакима.

1922 (осінь) – проголошення частиною керівництва ЦК РКП(б) і ЦК КП(б)У «теорії» «боротьби двох культур» – міської (російської) – «пролетарської», «передової» та селянської (української) – контрреволюційної й відсталої, в якій, за задумом абсурдної, проте й нині живої теорії, повинна б перемогти більш престижна – російська. В Україні ця «теорія» пов'язується з іменем другого секретаря КП(б)У Дмитра Лебедя, тому вона відома в історії як «лебедівщина». На позиціях неминучої загибелі «відсталої» мови й культури стояв також і Григорій Зінов'єв (Апфельбаум).

Російська культура рано чи пізно переможе, і обов'язок комуністів полягає в тому, щоб підтримати цей «природний процес», твердив Д. Лебідь. У Москві хоч і вважали цю теорію правильною, проте не наважувалися її вводити в життя. Її «час» прийшов у 1937 році.

1922 – Ліквідація «Просвіт» у місцях компактного проживання українців у Росії – на Кубані та на Далекому Сході – у Зеленому Клині.

1922 – Наказ голови ВЧК Ф. Дзержинського, про якого його соратники згадували як про людину безжальну, виловити українських дітей-сиріт і знищити. Баржі з тисячами сиріт були затоплені у Чорному морі.

(Без мови немає нації. Український пріоритет. К. 2011. С. 17.)

1922–1934 – Хвиля насильства проти неповторного та яскравого явища української та світової культури – кобзарства. Українські національні музичні інструменти – кобзу, бандуру та ліру – оголошують націоналістичними й знищують. Натомість в Україну завозять десятки тисяч балалайок та гармошок. Кобзарі оголошуються жебраками й жорстоко переслідуються. «Багато кобзарів тоді пропало, – свідчив харківський кобзар Анатолій Парфиненко. – Кого ловили на базарі, а кого на помешканні. Де б вони не з'явилися, їх забирали». Щоб спотворити пам'ять та роль кобзарства, комуністи створюють капели бандуристів, які виконують пісні на замовлення та під контролем НКВД, а керівництво ними передається в руки чужинців. Так, Київську капелу очолює спочатку росіянин Михайлов, а згодом Аронський та Берман, штатні аґенти НКВД.

Щоб остаточно покласти край «кобзарському націоналізму», у грудні 1934 р. комуністи підступно звезли до Харкова приблизно трьохсот лірників та кобзарів, більшість з яких була незрячою, нібито для участі в заключному етапі Республіканської Олімпіади міста й села, а потім перебили в одному з ярів на Харківщині.

(П. Черемський, «Щедрик», Харків, 1994 р.).

1923 (17–25 квітня) – XII з'їзд РКП(б), що проходив у Москві, прийняв резолюцію з національного питання. Він різко засудив «теорію» про переваги російської культури й висування положення про неминучість перемоги більш високої російської культури над культурами «більш відсталих народів» (українською, азербайджанською, узбецькою, киргизькою та ін.), назвавши її спробою закріпити панування «великоруської» національності. Замість затвердження «теорії» Лебедя-Зінов'єва було проголошено політику коренізації партійно-державного апарату в неросійських республіках. В Україні ця політика набрала форми «українізації». Це рішення жодним чином не пов'язане з відмовою від курсу на русифікацію всіх інородців, а з необхідністю зберегти спокій у зв'язку з боротьбою за владу після відсторонення Леніна.

Виявляється, не всім був до вподоби курс на затишшя та коренізацію. Деякі «високопоставлені товариші з України», свідчили, що «об'їздили всю Україну, розмовляли з селянами й у них склалося враження, що українська мова там не потрібна»...

1923 (6 липня) – Кінець ілюзії про будь-яку самостійність територій, окупованих російським більшовицьким режимом. Того дня відбувся в Москві з'їзд членів Центрального Виконавчого Комітету – найвищого тоді органу влади, який існував до 1938 року, на якому було прийнято Декларацію (Договір) про створення СРСР під спільною назвою «Конституція СРСР». Хоч офіційною датою створення СРСР вважалося 30 грудня 1922 р., проте між Республіками, які входили до складу СРСР, не було ніяких договорів. А виданий у Харкові Календар комсомольця на 1925 р. писав: «День 6 липня – пам'ятний день для трудящих не лише СРСР, а й усього світу: у цей день закладено на території земної кулі підвалини Всесвітнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік».

1923–1924 – Перший політичний процес проти українських вчених. 18 осіб, переважно викладачів вузів, засуджено до різних строків тюремного ув'язнення. Організатор і Президент ВУАН академік Микола Василенко отримав 10 років, а Політбюро ЦК КП(б)У виключило його з числа академіків.

1923–1925 – Москва відтинає від України понад 50 тис. кв. верств землі Воронезької, Курської та Ростовської областей з населенням 2,4 млн. чоловік, 70 % яких становили українці. Серед українського населення, яке відійшло до складу Росії, прокотилися хвилі незадоволення. Люди збиралися на сходи, обирали ходоків до центральних органів України. Так, мешканці Валуйського повіту на зборах 5 січня 1925 р. зазначали в постанові:

«*Ніхто нас не запитував про бажання до України чи до Московщини, а судьбу нашу вирішували о прилученні до України русаки різних руських губерній... Ми, громадяни, просимо... о визволенні нас від Московщини й прилученні до рідної матері-України... Хай наші діти будуть вільними українцями. Хай вони розвиваються на своїй рідній мові*».

Сількор П. Самоорало із села Червоного Валуйського повіту писав: «Ми всі кричимо й простягаємо свої мозолясті руки до рідної України».

Більшовицька влада на це відповіла традиційними для неї залякуваннями, арештами, репресіями. Так, жителі Добровського повіту Воронезької губернії писали:

«Нещодавно в нас було постановлено питання про перехід до України... було проведено мітинг, на якому зібралося тисячі людей. І що ж ми з цього одержали? Ті люди, які виходили на трибуну, захищали наші національні звичаї, на другий день були заарештовані й передані до суду... Наше 12-тисячне населення одноголосно ухвалило приєднатися до України, були обрані делегати, але тепер вони заарештовані».

Не зважаючи на репресії, потік скарг не припинявся до 1928 р.

(В. Ложкін, «Пам'ятки України» ч. 88, 1991 р.).

1924 – Польська держава ухвалила закон про обмеження вживання української мови в адміністративних органах, суді, освіті на підвладних полякам українських землях. Не зважаючи на те, що перед рішенням Ради Амбасадорів – Великої Британії, Франції, Італії та Японії – від 15 березня 1923 року про признання Галичини Польщі, тодішня польська влада декларувала надання Галичині територіальної автономії з забезпеченням усіх мовних та культурних прав. Проте на другий день забула про заяви. За рішенням Ради українська більшість Галичини на власній території стала національною меншиною. Так як нинішні русифікатори України хочуть перетворити українську більшість у всій Україні.

1924 – Закон Румунського королівства про зобов'язання всіх «румун», котрі «загубили матірну мову», давати освіту дітям лише в румунських школах.

1925 – Остаточне закриття українського «таємного» університету у Львові.

Йосип Сталін (Джугашвілі) (1922 –1953)

1926 – Лист Сталіна «Тов. Кагановичу та іншим членам ПБ ЦК КП(б)У» з санкцією на боротьбу проти «національного ухилу», початок переслідування діячів «українізації».

1926–1937 – Посилене нищення утвореної в 1919 році незалежної від Москви Української Автокефальної Православної Церкви. 28–29 січня 1930 року влада інсценізувала Надзвичайний Собор

у Києві, який ліквідував УАПЦ. Однак Церва продовжувала діяти в підпіллі. Датою ліквідації в Україні УАПЦ вважається 27 листопада 1937 року, день, коли за рішенням так званої «трійки» НКВД, було розстріляно засновника УАПЦ митрополита Василя Липківського.

1927 – Судовий процес над 10 студентами – членами Української національно-козацької партії, створеної 1924 р., яка ставила за мету відновлення державної незалежності України. Керівники Іван Шумигора, Василь Артеменко та Вікторія Басович були розстріляні 26 листопада, інші засуджені до різних строків ув'язнення.

(«Київ: жертви репресій», т.1, с.11, К. 1997 р.).

1929–1930 – Арешти визначних діячів української науки, культури, освіти, церкви, Спілки української молоді. Харківський судовий процес над ними («Процес СВУ»). На допиті одного із арештованих, Волод. Дурдуківського, слідчий Соломон Брук сказав: «Нам надо украинскую интеллигенцию поставить на колени, это наша задача. Кого не поставим – перестреляем». Одночасно в усій Україні було заарештовано й розстріляно (більшість) або відправлено на довгострокову каторгу в концтабори понад 120 тисяч українців, головним чином інтеліґенції. До звільнення й реабілітації дожили одиниці.

1931 – У Ленінграді було видано книжку для шкіл (її фотокопії доступні в Інтернеті за декількома адресами*) «На великой стройке», в якій зазначалося, що на кінець 20-х років XX століття в СРСР проживало 81,195 мільйонів ёукраїнців і 77,791 мільйонів росіян. Таке співвідношення ніяк не вписувалося в концепції злиття націй та культур у російському морі. У той час, як сказано у тій книжці , на території СРСР було приблизно 200 націй, більшість із яких поглинуло «російське море».

1930–1937 – Ліквідовані всі без винятку українські школи, середні спеціальні та вищі навчальні заклади та факультети, закриті газети та видавництва на Кубані, у Сибіру, на Далекому Сході та інших землях, заселених переважно українцями.

* Одна з адрес, за якою можна побачити в інтернеті книжку «На великой стройке»: http://sd.org.ua/news.php?id=19829

«Из Постановления ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР о хлебозаготовках на Украине, Северном Кавказе и Западной области. 14 декабря 1932» «г-7... .а) выселить в кратчайший срок в северные области СССР из станицы Полтавской (Сев.Кавказ), как наиболее контрреволюционной, всех жителей, ...и заселить эту станицу добросовестными колхозниками-красноармейцами, работающими в условиях малоземелья на неудобных землях в других краях, передав им все земли и озимые посевы, строения, инвентарь и скот выселяемых... д) немедленно перевести на Северном Кавказе делопроизводство советских и кооперативных органов «украинизированных» районов, а также все издающиеся газеты и журналы с украинского языка на русский, как более понятный для кубанцев, а также подготовить и к осени перевести преподавание в школах на русский язык... срочно проверить и улучшить состав работников школ в «украинизированных» районах».

1933 – Погром українців Кубані. Жорстоке придушення комуністами повстання українців на Кубані. Розстріли й виселення понад 50 тис. українців. Зокрема, повністю була виселена станиця Полтавська (30 тис. мешканців), яка була впливовим центром української освіти та культури. Виселене місто було заселене сім'ями військових та перейменоване на «Красноармейскую». Нові заселенці Полтавської застали ще чимало виснажених і вмираючих українців, проте ніхто їх не рятував, а розстрілювали.

Перейменування станичних назв робилося з метою знищити пам'ять про те, що там жили колись славні нащадки Запорізької Січі. Після ліквідації шкіл та культурно-освітніх установ на Кубані в багатьох станицях комуністи виносили зі шкіл, клубів та хат-читалень українську літературу й палили її вдень при дорогах. Усі українці, котрі відігравали хоча б якусь роль у культурно-національному житті Кубані, фізично нищилися або засилалися на каторжну працю до концентраційних таборів, звідки мало-хто повертався. Така страшна доля випала зокрема 1500 вчителям українських станичних шкіл на Кубані.

(За матеріалом Я. Савки «Російщення Кубані», Київ, 1992).

ГОЛОДОМОР

1932–1933 – Спланована* в Москві та здійснена (з мовчазної згоди «світового співтовариства», щоб не псувати взаємин зі Сталіним) руками як присланих з Росії карателів – так званих тисячників та десятисячників, – так і місцевих фанатиків комуністичної «справедливості», акція ліквідації українського народу. Свідоме знищення російським більшовицьким режимом українських селян шляхом організації голодомору. Централізоване переселення росіян у вимерлі села України. В Україні, яка володіє 40 відсотками світового чорнозему, убито голодом мільйони селян – природних носіїв української мови, щоб на їхнє місце завезти населення з Росії**.

1933 – На 104,7% було виконано план заселення вимерлих від голоду українських сіл селянами з Росії.

1933 – Телеграма Сталіна про припинення українізації й знищення більшості українських письменників.

1933 – На знак протесту проти політики більшовицької влади та колаборантів з-поміж місцевого населення покінчив життя самогубством видатний письменник Микола Хвильовий. Шляхом самогубства також пішов з життя державний діяч Микола Скрипник.

1933 (друга половина) – У Харкові видано книжку Андрія Хвилі (справжнє прізвище Олінтер) «Знищити коріння українського націоналізму», в якій ставилася вимога провести чистку серед мовознавців і в мовознавчих установах. Автор – довголітній завідувач

---

* Про те, що Голодомор планувався як засіб знищення нації, є нині багато свідчень. 22 січня 1930 року газета «Пролетарська правда», попередниця «Київської правди», стверджувала, що «знищення соціальної бази українського націоналізму – індивідуальних селянських господарств – було одним із основних завдань колективізації на Україні».

** Нині відоме свідчення італійського консула в Харкові Сержіо Граденіго, котрий у травні 1933 року написав: «Нинішнє лихо спричинить до колонізації України переважно росіянами. Воно змінить її етнографічний склад. У майбутньому більше не говоритимуть про Україну, ні про український народ, а отже й про «українське питання», оскільки Україна фактично перетвориться на російський край».

відділу агітації й пропаганди ЦК КП(б)У, а згодом заступник народного комісара освіти УРСР – головну хибу попередньої роботи вбачав у тому, що «особливо велику шкідницьку роботу провели українські націоналісти на мовному фронті, намагаючись відірвати розвиток української мови від мови російської». Після цього почалася хвиля репресій проти українських вчених.

1933 – Заміна традиційного українського правопису на новий совєцький (общєпонятний). Визнавши українську мову де-юре, більшовики після згортання «українізації» в 1931–33 рр. почали приховане втручання у внутрішню структуру української мови з метою наблизити або ототожнити її із російською мовою. Затверджений у директивний спосіб «Правопис 1933 року» спричинив руйнівні процеси на всіх мовних рівнях.

1933–39 – Тотальне знищення (понад 80%!) української інтеліґенції: інженерів, науковців, письменників, лікарів, учителів тощо. У 1938 році ще друкувалося 259 українських письменників, а після 1938 р. – лише 36. З 223 зниклих письменників лише 7 померли своєю смертю.

1933 – У Румунії було скасовано міністерське розпорядження від 31 грудня 1929 р., котрим дозволялося кілька годин української мови на тиждень у школах з більшістю учнів-українців.

1934 – У Румунії було видано спеціальне розпорядження Міністерства виховання про звільнення з роботи «за вороже ставлення до держави й румунського народу» всіх українських вчителів, які вимагали повернення до школи української мови.

1930-ті роки – Переслідування та масові звільнення українських вчителів у Галичині за відмову підписувати декларації лояльності до Польської влади, під якою тоді знаходилися західні українські землі. Пацифікації очолюваної Пілсудським польської влади, в результаті чого було поруйновано майно «Просвіти», українських книгарень, друкарень та інших установ. Багато українських активістів було побито, а ряд із них померли від побоїв.

1934—1988 – Заборона писати мистецькі та художні твори, які б позначалися українським національним змістом, досліджувати й вивчати справжню історію України, згадувати про голодомори. Історія і вся українська культура зобов'язані були:

– звеличувати імперію, загарбницьку й дикунську політику російських чорносотенців та їхніх наступників – російських комуністів;*

– керуватися фальшивою імперською концепцією «єдінства трьох братскіх славянскіх народов»;

– розглядати росіян, які з'явилися на історичній арені на кілька тисяч років пізніше від українців, як «старшого брата».

Істориків, письменників, діячів культури, котрих не розстріляли, і котрі випадково чи свідомо виходили за межі цих рамок, комуністи жорстоко переслідували, їхні твори весь час забороняли або знищували. Навіть і у час т. зв. хрущовської «відлиги», не кажучи вже про брежнєвський застій**.

---

* Не випадково Леніну приписують слова: «Пошкрябайте російського соціаліста й побачите російського шовініста».

** І так, у час Хрущова був знищений весь тираж поетичної збірки Дмитра Павличка «Правда кличе» (1958), яка започаткувала рух шістдесятництва. У 1967 році був спалений увесь наклад книги «Хортиця в героїці й легендах», а її автор Микола Киценко звільнений з посади, репресований літературознавець Іван Дзюба (за роботу «Інтернаціоналізм чи русифікація»), переслідували істориків Михайла Брайчевського, Ярослава Дашкевича, поета Володимира Сосюру, композитора Костянтина Данькевича, письменника та кінорежисера Олександра Довженка і багатьох-багатьох інших.

Замовчувались або подавалися в негативному світлі визначні українські діячі науки, культури, церкви (Михайло Грушевський, Сергій Єфремов, Володимир Винниченко, Іван Пулюй, Гнат Хоткевич, Іван Багряний, Олег Ольжич, Олена Теліга, Андрей Шептицький та багато інших).

Насаджувана система освіти та виховання була спрямована на те, щоб українцям прищеплювати відчуття меншовартості, відразу до борців за визволення України з-під окупації, зневагу до українських національних героїв, зокрема Івана Мазепи, Симона Петлюри, Євгена Коновальця, Степана Бандери. Цікаво, що до першої світової війни свідомих українців шовіністи та покручі-«папуги», котрі старалися бути подібними на них, називали мазепинцями. Згодом після першої світової війни додалося слово петлюрівець, після другої війни – бандерівець, а у час незалежності – рухівець.

1934 – Розстріляно діячів української культури, котрі своєю працею розвивали мову (Кость Буревій, Григорій Косинка, Тарас Крушельницький, Дмитро Фальківський та ін.) за сфальсифікованими звинуваченнями в причетності до вбивства в Ленінграді (нинішньому Санкт-Петербурзі) 1-го грудня 1934 року Першого секретаря Ленінградського обкому ВКП(б) Сергія Кірова, якого в дійсності вбили його ж «соратнікі» (стріляв Леонід Ніколаєв). У зв'язку зі «справою Кірова» комуністи вимордували в Україні близько 30 тисяч осіб, переважно інтелігенції.

1937 – Ліквідація майже всього складу уряду УРСР та всього ЦК КПбУ. Голова уряду Раднаркому УСРР, один з організаторів Голодомору Панас Любченко покінчив життя самогубством. Українців-комуністів чужинці знищували так само, як і не комуністів, але трохи пізніше. Терор мав не класову, а виразно національну основу. Марксистський історик академік Матівій Яворський, був звинувачений у націоналістичному ухилі, розстріляний за те, що був українцем, уродженцем Галичини, незважаючи не те, що укладав історію України за «марксистсько-матеріалістичним законом». Незадовго до смерті він написав: «*Мав нещастя належати до найжалюгіднішої у світі комуністичній партії і вважаю це за свій великий злочин*».

1937 (листопад) – На відзначення двадцятиріччя приходу комуністів до влади на Соловках було розстріляно багато діячів української культури, що по суті було відновленням культу дикунів кам'яної доби, які на знаменні події чи свята приносили в жертву богам живих людей. У нормальних країнах на державні свята в'язнів відпускають на волю, або скорочують термін ув'язнення. Проте в людей з ментальністю орди свої – писані й неписані «закони», своє розуміння свята і своє бачення святкових «подарунків».

1937–38 – Горезвісні в українській історії роки. Більшовицьким режимом за рознарядками з Москви прямо в місцях арешту в Україні було закатовано приблизно 300 тисяч осіб. А 3,5 мільйона, за тими ж рознарядками*, було відправлено на каторжні роботи в сибірські концтабори.

1938 – Рішення РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про обов'язкове вивчення російської мови в національних республіках СРСР». На виконання цього рішення Москви РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанови «Про обов'язкове вивчення російської мови в неросійських школах України» та «Про реорганізацію шкіл на Україні».

1939 – Фальсифікація перепису населення на Кубані, внаслідок чого кількість українців там «зменшилася» з 61,5 % у 1926 р. до 4%.

1939 – Початок комуністичного терору на західноукраїнських землях: закрито всі українські часописи, заборонено всі українські партії та громадські організації, зокрема «Просвіту» та наукове товариство ім. Тараса Шевченка. Українці з західних областей поступово «звільнялись» від рідної мови, культури, звичаїв, церкви, від яких до цього вже майже остаточно «визволили» їхніх східних братів-українців. Після «визволення» Західної України частину українських шкіл було закрито й замість них відкривалися російські школи.

1939 – 1941 – Перша хвиля депортацій мешканців західних областей України (здебільшого українців – у першу чергу вчителів, діячів «Просвіти») до Сибіру та Центральної Азії.

---

* В одній лише Харківській області (вона тоді займала територію набагато більшу від сучасної Харківщини) за 1937 р. однією «тройкою» (прокурор М. Брон, начальник обласного відділу НКВД Л. Рейхман, секретар обкому партії М. Гикало) було розглянуто 9850 справ, по них до розстрілу було призначено 3450 осіб, а решту відправлено в концтабори.

Цією «тройкою» були складені також додаткові проскрипційні списки на українську інтелігенцію, на підставі яких Наркому МВД Миколі Єжову була подана доповідна записка – зустрічний план «О лимитах по Харьковской области»: «Харьковщина еще значительно засорена враждебными элементами», «взято на облік ще 12154 особи, з яких намічено до розстрілу 3748 осіб». Вони просили виділити на Харківську область «додаткові ліміти» на 8 тисяч осіб, з них до першої категорії (розстріл) – 3 тисячі і до другої (концтабори) 5 – тисяч.

Ліміти було надано. Саме в Харкові, єдиному з міст СРСР, за участі цих катів при арештах інтелігенції проводилася децимація – брали підряд кожну десяту сім'ю.

(Автори цієї інформації посилаються на перший том, виданого в Москві Архіву ФСБ).

1941 (червень-липень) – Фізичне знищення комуністами десятків тисяч українців, котрі були запроторені до в'язниць у Західній Україні, а також кількасот осіб з середовища української інтелігенції, котрі на час розстрілів у тюрмах не сиділи. Більшість із страчених, як син Івана Франка, професор Петро Франко чи письменник Кирило Студинський, не мали ніякого відношення до політики. Розстріли чинилися відповідно до плану евакуації в'язнів з тюрем та наступної телеграми за підписом Л. Берії від 25 червня 1941 року.

1941 (липень – вересень) – У Києві НКВД масово арештовувало й вбивало професорів, викладачів, науковців та студентів. За далеко нині ще не повним списком, під час того енкаведистського «покосу» було знищено 5147 осіб.

1941 (жовтень) – У селі Непокрите (тепер Шестаково під Харковом) комуністи загнали в клуню й спалили живцем (за приблизними оцінками 300 осіб). Це була арештована за звинуваченням в антирадянській агітації українська інтелігенція, котру забрали в Харкові й нібито для евакуації погнали етапом. Серед по-варварськи закатованих був відомий поет і перекладач Володимир Свідзінський.

1941 (листопад–грудень) – Під час німецького наступу на Москву радянське командування кинуло проти німців 179 тисяч «ополченців» – учителів, інженерів, учених, щойно вивезених під контролем з України, не підготовлених, не навчених. Саме там був випадок, який шокував весь світ: на озброєнні була одна рушниця й один комплект набоїв на 5 осіб і одна граната на 3 особи. У тому бою загинув цвіт української інтелігенції, що ще залишався після терору. До речі, саме такі «ополченські частини» впродовж усього 1941 року самотньо приймали на себе удари німецьких військ, бо залишалися кинутими Червоною армією, яка панічно втікала з поля бою.

1944–1953 – Продовження депортацій мешканців західних областей України (здебільшого українців) до Сибіру та Центральної Азії. Тоді за ініціативою Георгія Жукова був план вивезення всіх українців до Сибіру, проте зірвався через нестачу вагонів.

1945 (16 травня) – тост Сталіна «За великий російський народ», який, як свідчать спогади очевидців, викликав нову шалену хвилю русифікації в східних та південних областях України. Як бачимо зі спогадів очевидців, пропагандистська машина працювала не те, щоб кожен школяр і студент в Україні хотів стати представником того народу.

1946 – Постанова Ради Міністрів Радянського Союзу «Про затвердження українського правопису, наближеного до російського». Український правопис ще більше за «правопис 1933 року» було наближено до російського.

1946 – Постанова ЦК ВКП(б) про «український буржуазний націоналізм», внаслідок якої кілька тисяч представників української інтеліґенції заслано до концтаборів («Ждановщина»). Гоніння на журнали «Україна», «Радянський Львів», «Дніпро», «Барвінок», «Перець». Головного редактора журналу «Україна» Юрія Яновського було звільнено з роботи.

1947 – Видано таємну інструкцію на 157 сторінках про вилучення з книгозбірень та списання в макулатуру 3600 назв книжок, автори яких були названі українськими буржуазними націоналістами, ворогами народу. П'ятий параграф інструкції застерігав: «Особи, що загублять даний зведений список, підлягають притягненню до судової відповідальності».

1947 – Каганович Лазар Мойсейович, присланий у березні з Москви до Києва на посаду першого секретаря ЦК КП(б)У, провів широку чистку серед українських національних кадрів, зокрема серед діячів української культури, звинувачуючи їх в «українському буржуазному націоналізмі».

1947 – Операція «Вісла» – спільна акція Москви та підконтрольного їй комуністичного польського уряду з розселення українців з етнічних українських земель «урозсип» між поляками в західних та північних регіонах Польщі для прискорення їхньої полонізації, а відтак «остаточного розв'язання» українського питання. За три місяці цієї брутальної акції було виселено понад 150 тисяч осіб.

1949 – Неподалік одного з концтаборів на Колимі комуністичні карателі потопили в болоті приблизно 3000 українських дівчаток 13–14 років з притаманним для страшних дикунів формулюванням: «щоб нікому було народжувати бандерівців».

(«Независимая газета», Одеса, 17 листопада 1995 р.)

1949 – 16-й з'їзд КП(б)У вже вкотре засуджує «український буржуазний націоналізм». Це рішення з'їзду знову дамокловим мечем повисло над головами українських діячів науки та культури, котрі ще залишилися на волі. Спираючись на це рішення, влада змушувала творчу інтелігенцію таврувати «гнилу культуру буржуазного Заходу» й вихваляти «передову культуру» (в основі російську) більшовицької імперії. Проте не лише в тому суть рішення з'їзду. По всій Україні – від Львова до Донецька (тоді Сталіно) – організовується кампанія за викорінення «українського буржуазного націоналізму». Як пише в спогадах Іван Дзюба, багато-хто піддався впливу тої пропаганди*.

1949–1953 – Чистка в рядах компартії, унаслідок якої за «український націоналізм» було виключено понад 22 тис. її членів, значна частина яких потрапила до концтаборів.

1951 – Викриття «Правдою» – на той час центральною газетою більшовицької імперії, «національних ухилів» в українській літературі (вірш В. Сосюри «Любіть Україну», лібрето Олександра Корнійчука до опери Костянтина Данькевича «Богдан Хмельницький» та ін.).

1951 – Студенти Харківського університету відмовилися складати іспити російською мовою. Тоді 800 з них було репресовано, а 33 студенти на закритому засіданні суду були засуджені до смертної кари! І напередодні чергової річниці більшовицького перевороту в Росії їх було розстріляно!

---

* На жаль, наслідків того впливу по нинішній день не вдалося здолати через інформаційну війну Росії проти України, яка підступно ведеться від 1991 року.

Микита Хрущов (1953 –1964)

1958 (12 листопада) – На Пленумі ЦК КПРС була прийнята постанова «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток народної освіти в країні» та спущені в народ тези з цього питання для обговорення. Там ставилося питання про переведення в школах союзних республік їх національних мов на статус необов'язкових, факультативних. Питання про те, вивчати чи не вивчати рідну мову в національних школах було віддано на вирішення батьків та самих учнів. Останнім було настійливо «рекомендовано» розв'язувати це питання з точки зору так званої практичної доцільності, мовляв, навіщо «перевантажувати» дитину «неперспективною мовою».

1958 (24 грудня) – Верховна Рада СРСР прийняла закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям». Констатуючи, що в СРСР здійснено «культурну революцію» (себто реанімована шовіністична теза з 1922 про вищість міської – російської культури), схвалено концепцію мовно-освітньої політики КПРС. Було відзначено, що «всенародне обговорення цього питання показало, що розроблена Центральним Комітетом КПРС і Радою Міністрів СРСР програма подальшого розвитку системи народної освіти зустріла одностайне «схвалення й підтримку» народу.

А те, що на сторінках «Правди» Максим Рильський та Микола Бажан різко виступили проти положення про запровадження фактичної факультативності у викладанні рідної мови в Україні, Верховна Рада СРСР просто не помітила. Особливістю цього рішення було перенесення мовного питання на рівень республік, щоб показати світові, що українці самі відмовляються від рідної мови, що це ніяк не русифікація, а «природний процес».

1959 (17 квітня) – Маріонетковий символ псевдодержавності УРСР – Верховна Рада УРСР прийняла закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР». Її (а насправді тодішнє керівництво УРСР на чолі з першим секретарем КПУ Миколою Підгорним) не зупинили звернення таких знакових у всьому світі постатей як

Максим Рильський, Микола Бажан, Олесь Гончар, Андрій Малишко. Воля Хрущова була сильнішою від голосів совісті нації.

У статті 9-й прийнятого закону було сказано, що навчання в школах УРСР здійснюється рідною мовою учнів. Проте в школу з якою мовою навчання віддавати своїх дітей вирішують батьки. Вивчення однієї з мов народів СРСР, якою не проводиться викладання в даній школі, здійснюється за бажанням батьків і учнів при наявності відповідних контингентів. Тобто вивчення української мови в школах України було оголошено необов'язковим. На "вимогу батьків і дітей" зменшено кількість шкіл з українською мовою викладання, ігноровано вивчення української мови й літератури в російських школах, скорочено кількість годин викладання української літератури й мови в середніх спеціальних навчальних закладах.

За перші сім років дії того закону кількість українських шкіл в Україні зменшилася майже на дві тисячі. Тому прийняття цього закону викликало хвилю протестів.

1959—1960 – Масові репресії – переслідування на роботі, звільнення з робити, арешти під різними надуманими приводами тих, хто знаходив у собі відвагу заявити протест проти абсурдного закону про право не знати в Україні української мови. У літературі вказується, що в зв'язку з мовними протестами було заарештовано до 60 осіб.

1959 – За діяльність на захист прав (у тому числі мовних) українців на багаторічне ув'язнення засуджений Петро Рубан. Загалом він карався у в'язницях та концтаборах 23 роки й був насильно депортований на Захід.

1960 – Колоніальна адміністрація під назвою «ЦК компартії України» (це був час Підгорного й Кальченка) вимагає від комуністів активізації у вихованні українців «у дусі любові й глибокої поваги до великого російського народу», тобто, виходячи з норм міжнародного права, до окупанта, і в ненависті до свого, українського, «вести непримириму боротьбу особливо проти українського буржуазного націоналізму».

1960—1980 – Закриття українських шкіл у Румунії в час режиму Ніколае Чаушеску.

1960—1990 – Складні процеси відбуваються в українському середовищі в Словаччині – на Пряшівщині, хоч українці споконвіку живуть там на рідній землі. Словаки, як чисельно невелика нація, взяли курс на асиміляцію всіх, кого тільки можна асимілювати. З іншого боку їм підкидається ідея політичного русинства, що породжує конфлікти в середині української спільноти. По третє, багато хто, бачачи зухвалу русифікацію, яку здійснював комуністичний режим в Україні, утрачав сенс боротися за українську ідентичність у окремо взятому анклаві. Ті складні процеси узагальнені у виданій українською мовою книжці Миколи та Олександра Мушинків «Народна меншина під загрозою».

1961 – 22-й з'їзд ЦК КПРС проголосив політику «злиття націй», що по суті означало тотальне знищення всіх націй радянської імперії. «Треба з усією більшовицькою непримиренністю викорінювати навіть найменші прояви націоналістичних пережитків», тобто звичаї, мову, культуру поневолених народів, – давалася настанова до виконання ідеологічним та каральним органам СРСР.

1961 – За спробу створення Української робітничо-селянської спілки, що прагнула на марксистських засадах, відповідно до конституції СРСР, сприяти виконанню «права» України на вихід із Союзу, було засуджено на кару смерті Левка Лук'яненка (згодом смертну кару замінено 15 роками ув'язнення). Далі, у 1977 році, був новий вирок за участь у діяльності Української Гельсінської групи, до якої увійшов у 1976 році. Група інформувала світ про мовні і політичні утиски Української нації в імперських обіймах «старшого брата». Загалом Л. Лук'янко провів у неволі (у концтаборах та в тюрмах) 27 років.

1962 – ЦК компартії України зобов'язує комуністів та місцеву адміністрацію «рішуче виступати проти консервативних традицій і звичаїв, проти будь-яких пережитків буржуазного націоналізму», найшкідливішими з яких, на думку колонізаторів, було знання рідної мови, потяг до вивчення своєї історії та культури.

1963 – Підпорядкування національних Академій Наук союзних республік Всесоюзній Академії Наук СРСР.

Леонід Брежнєв (1964 – 1982)

1964 – Агент КДБ Віктор Погружальський засипав фосфором і підпалив Публічну бібліотеку АН УРСР, що в Києві по вулиці Володимирській, 62. У ній зберігалися україністичні зібрання. На прилеглій до книгозбірні території заздалегідь була відключена вода, а пожежники приїхали лише через 4 години після підпалу. Вогнем було знищено понад 600 тисяч томів цінних архівних українських документів.

1964 – Інструкції голови Державного комітету з преси СРСР П. Романова підлеглим чиновникам з союзних республік про потребу обмеження видання літератури мовами народів республік, відповідно до проголошеного комуністичною партією курсу на «прискорення створення в СРСР єдиної соціалістичної нації», мовою якої, звичайно, мала бути російська...

1965 (2 вересня) – У Москві, на засіданні Президії ЦК КПРС, ставилося питання про те, що в Україні ще дуже багато осіб розмовляє українською мовою.

1965 – Хвиля політичних процесів проти українських громадських діячів – Михайла та Богдана Горинів, Опанаса Заливахи, Святослава Караванського, Валентина Мороза, Михайла Осадчого, Анатолія Шевчука та інших. За відмову свідчити проти них було засуджено журналіста В'ячеслава Чорновола.

1965 – У Харкові за протести проти закриття українських шкіл було заарештовано науковця Анатолія Здорового.

1967 (22 травня) – Міліція розігнала учасників зібрання біля пам'ятника Тарасу Шевченку, арештувавши 4-х із них. Таким чином брутально була перервана більше як на два десятиліття відновлена на початку 60-их років традиція покладання квітів до могили Кобзаря в день його перепоховання.

1967 (листопад) – Рішення львівського суду про запроторення до концентраційних таборів, відомого вже на той час у світі українського журналіста й громадського діяча, автора праці «Правосуддя чи рецидиви терору?», ініціатора протесту в київському кінотеатрі «Україна» проти арештів української інтелігенції В'ячеслава Чорновола.

1969, 1979 – Серія загадкових пожеж у відділах україністики в бібліотеках Академії Наук, музею «Софія Київська», Видубицького монастиря в Києві, медичного інституту в Тернополі, Успенської церкви та музею українського мистецтва у Львові.

Аналогічні «загадкові» пожежі в цей час сталися в національних бібліотеках інших республік СРСР (Тарту, Самарканд, Ашхабад).

1970 – Суд над авторами «Листа творчої молоді Дніпропетровська». Це було адресоване голові Ради міністрів УРСР Володимиру Щербицькому, кандидатові в члени Політбюро ЦК КПУ Федору Овчаренку та секретареві Спілки письменників України Дмитру Павличку звернення-протест патріотичних дніпропетровців до керівництва УРСР, викликане погромницькою кампанією проти роману Олеся Гончара «Собор» та русифікації навчальних закладів Придніпров'я.

Хоч написаний у серпні 1968 році документ у самвидаві ходив як анонімний, його авторами були поет Іван Сокульський та журналіст Михайло Скорик.

1970 – У Києві за невідомих обставин було вбито відому українську художницю, діячку дисидентського руху Аллу Горську.

1970 – Наказ Міністерства освіти СРСР про написання й захист усіх дисертацій лише російською мовою. Тим указом затвердження дисертацій відносилося до виключної компетенції Москви.

1972 (30 березня) – Керівник уряду РРФСР Михайло Соломенцев на засіданні політбюро ЦК КПРС говорив про недопустимість того, що в Україні багато товарів рекламуються українською мовою і є багато вивісок українською мовою.

1972 – «За недостатню боротьбу з націоналістичними проявами» Кремль усунув від партійного керівництва Першого секре-

таря ЦК КПУ Петра Шелеста. Тоді ж звільнили з Вищої партійної школи при ЦК КПУ 34 викладачі, включно з її директором, заборонили книги майже сотні авторів, усунули чверть секретарів з ідеологічних питань на всіх партійних рівнях, піддали чистці ряд наукових установ, а також Київський та Львівський університети. У Харкові знесли хату, де мешкав, працюючи в Харківській духовній колегії, видатний український філософ і просвітитель Г. Сковорода. Почалося знищення цвинтаря, де було поховано багато визначних діячів української науки та культури. Така ж доля була «писана» історичними цвинтарям у всіх містах України.

1972 (квітень) – Арешт Івана Дзюби за його працю «Інтернаціоналізм чи русифікація?», яку він написав у 1965 році. Ця праця відразу стала «бестселером» самвидаву.

1972–1974 – Політичні репресивні процеси проти українських патріотів, зокрема проти Чортківської групи Володимира Мармуса та Степана Сапеляка (7 осіб засуджено), 9 осіб Харківської групи (засуджено Анатолія Здорового – 7 років, Ігоря Кравціва – 5 років). Загальна кількість заарештованих за два роки оцінюється кількома тисячами. Заарештовані, яких не засудили, були звільнені з роботи або понижені в посадах.

У ці роки були засуджені: редактор і видавець «Українського вісника» (вже втретє!) В. Чорновіл, Євген Сверстюк, Іван Світличний, Василь Стус, Ігор та Ірина Калинці, Надія Світлична, Юрій Шухевич та інші.

1972–1973 – Заборона влади відзначати 130 ювілей появи друком твору І. Котляревського «Енеїда». Повністю «Енеїда» вийшла в світ після смерті Котляревського, у 1842 році.

1974 – постанова ЦК КПРС «Про підготовку до 50-річчя створення Союзу Радянських Соціалістичних Республік», де вперше проголошується створення «нової історичної спільноти – радянського народу», себто вже офіційно, прямим текстом, проголошується курс на повну денаціоналізацію.

1975 – Влада поновила цензурування «Кобзаря» Тараса Шевченка.

1977 – Арешт членів Української Гельсінкської групи Миколи Руденка, Олекси Тихого, Левка Лук'яненка, Миколи Матусевича, Мирослава Мариновича.

1978 (22 січня) – На Чернечій (Тарасовій) горі в Каневі спалив себе Олекса Гірник з Калуша на знак протесту проти русифікації України.

1978 – Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого вдосконалення вивчення й викладення російської мови в союзних республіках» («Брежнєвський циркуляр»). Ним учителям російської мови давалася надбавка до заробітної плати.

1978 – Колегія Міністерство освіти УРСР узялася невідкладно втілювати Постанову ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР, видаючи директиву «Про вдосконалення вивчення російської мови в українських школах», себто переводячи гроші українських платників податків на русифікацію України.

1978 – Прийняття нової Конституції УРСР, спрямованої на повну денаціоналізацію України. У ній повністю відсутні такі терміни як український народ, українська мова. Головною ціллю проповідувалося зближення всіх націй і народностей СРСР, виховання громадян у дусі радянського патріотизму.

1979 (травень) – У лісі в Брюховичах під Львовом КГБ було знайдено тіло закатованого популярного українського композитора-співака Володимира Івасюка. Його пісні співала не тільки Україна, а й Європа. Масовий похорон композитора став зручною нагодою для боротьби з «українськими буржуазним націоналізмом». У Львові й у Чернівцях, звідкіля родом був композитор, відбулася хвиля репресій та арештів.

1979 – Ташкентська конференція «Російська мова – мова дружби й співпраці народів СРСР», яка накреслила нові заходи щодо російщення неросійських народів СРСР. У підсумкових документах конференції, зокрема, «рекомендувалося» ширше впроваджувати російську мову в дошкільні заклади (у результаті – українські дитячі садки практично зникли), переводити

на російську мову позакласну й позашкільну роботу, «сприяти*» тому щоб студенти писали російською реферати, доповіді, курсові та дипломні праці, а також звіти про виробничу й педагогічну практику.

1980 – Провокація КГБ і повторне (уже третє) засудження до тюрми редактора «Українського вісника», члена правозахисної Української Гельсінкської групи В'ячеслава Чорновола.

Юрій Андропов (1982 – 1984)

1983 – Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про додаткові заходи з поліпшення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах союзних республік» («Андроповський указ»), себто чергова постанова про русифікацію України.

1984 – Дальше посилення русифікації. Постанова ЦК КПСС та Ради Міністрів СРСР, у якій, зокрема, зазначалося: «У національних школах союзних республік виділяється додатково 2–3 години на тиждень у 2–11 класах на вивчення російської мови», що означало подальше витіснення мови корінних народів союзних республік.

1984 – Наказ Міністерства культури СРСР про переведення діловодства в усіх музеях Радянського Союзу на російську мову.

* У документах конференції «рекомендувалося» також, щоб у тих вищих школах, де національна мова ще якось функціонувала (наприклад, у західних областях України), російською, починаючи з 2–3 курсів, читалися суспільні, загальноосвітні та спеціальні дисципліни. Показово, що для контролю виконання цієї останньої «рекомендації» міністерство вищої та середньої спеціальної освіти УРСР запровадило навіть спеціальну форму звітності, що зобов'язувала ректорів регулярно подавати в міністерство «перелік спеціальних дисциплін, які викладаються російською мовою» на кожному з факультетів керованого ними навчального закладу.

Михайло Горбачов (1985 – 1991)

1986 – Заарештовано й ув'язнено Й. Терелю та В. Кобрина за релігійну діяльність та створення «ініціативної групи захисту прав віруючих та церкви». Тут йшлося не стільки про незалежну від Москви церкву, скільки про право молитися рідною мовою.

1989 – Постанова ЦК КПРС «Про єдину офіційну загальнодержавну мову в Радянському Союзі – російську». Те ж саме було в проекті Конституції М. Горбачова.

1990 – Верховна Рада Радянського Союзу прийняла Закон про мови народів Радянського Союзу, яким за російською мовою закріплювався статус офіційної на всій території СРСР. Цим законом Москва хотіла перекрити дію прийнятого Верховою Радою УРСР в листопаді 1989 року Закону про мови* в УРСР, який за українською мовною закріплював статус державної.

1990 – Вихід книжки Олександра Солженіцина «Как нам обустроить Россию». У ній автор відкрито назвав «придуманою фальшю» твердження про давні корені українського народу й про самостійність української мови. З огляду на авторитет Солженіцина ці його «ідеї» використовували шовіністичні середовища в боротьбі за втягнення України до нового, Горбачовського союзного договору, який мав бути увінчаний прийняттям нової Конституції (нині її називають горбачовською), з фіксацією в ній єдиної загальносоюзної мови – російської.

* Текст того закону висить на офіційному сайті Посольства Російської Федерації в Україні під заголовком «Закон про російську мову в Україні».

ЧАС НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Русифікація продовжується!!!

Леонід Кравчук (1991 – 1994)

у Росії президенствував Борис Єльцин (1991–1999)

1991–2012 – З метою деморалізації та духовного виродження населення, особливо молоді, ментально спрямоване в радянське минуле керівництво України дозволяє поширювати тисячі книг, демонструвати сотні кінострічок, які проповідують насильство, злочинність, ненависть, порнографію. Зелене світло дано масштабній експансії низькоякісної продукції з Росії в той час, коли національне українське книговидання, кіно, музеї знаходяться в стані ганебного занепаду без грошей і без підтримки з боку держави. Без будь-якої перешкоди Росія завалює Україну шовіністичними виданнями, телепрограмами, антиукраїнською пропагандою.

1993–1995 – Посилення антиукраїнського терору в освіті, культурі, засобах інформації. Убито кілька десятків активістів національних українських партій та організацій у різних містах України, зокрема голову секретаріату Руху Михайла Бойчишина, спалено в Моринцях хату-музей Тараса Шевченка. І ніхто зі злочинців не був не те, що засуджений, а навіть не був заарештований.

Леонід Кучма (1994 – 2005)

у Росії до 1999 року президентом залишався Борис Єльцин

1994 – Намагання при активному нашіптуванні Табачника та Малінковича надати російській мові статус офіційної в незалежній, вільній, суверенній, самостійній Україні.

1994 – Заява Президента України Л. Кучми в його інавгураційній промові про намір внести поправки до чинного законодавства щодо надання мові колишньої метрополії-окупанта статусу державної.

Ця заява спричинила призупинення відновлення українських шкіл, перехід частини українських класів та шкіл назад на російську мову та започаткувала руйнівні наслідки в інформаційному просторі.

1995 (початок року) – Міністерство національностей України розробило напівсекретний «Проект державної програми... розвитку російської культури в Україні до 2000 року», в якій одна з національних меншин отримувала більші права, ніж українці. Цим ще раз доводилося, що Україною продовжує керувати ментально неукраїнська адміністрація.

1995 (18 липня) – Звіряче побиття окупаційною владою українців у Києві (кілька душ загинуло, десятки покалічено) під час похоронної процесії Його святості – Патріарха Київського і всієї Руси-України Володимира. Озброєні омонівці кидалися на беззбройних людей з криками «бєй хохлов», топтали й шматували державні прапори. До відповідальності ніхто не був притягнутий, хоч у спогадах про цю подію часто висловлюється припущення, що все це сталося за наказом Табачника.

1996 – Посилення антиукраїнського терору. Подальша криміналізація правоохоронних органів. У Харкові таємно збирають підписи під «референдумом» про новий Радянський Союз та про те, щоб Україну туди залигати. Ця «діяльність» ведеться комуністичними-маразматиками... Хто відмовляється ставити підпис, погрожують і лають, заявляючи: «всё равно Россия завоюет Украину, и ми перебъём хохлов по одному».

(Без мови немає нації. Український пріоритет. К. 2011. С. 28.)

1998–2012 – У зв'язку з інформаційною революцією 90-х років російщення України відбувається вишуканими методами. На сьогодні інформаційний простір України майже повністю зрусифікований. Неукраїнська, а часом антиукраїнська політика урядів України призвела до того, що державну мову з української преси витіснила мова сусідньої країни, і співвідношення між україномовною та російськомовною пресою складає 1:10. Україна посідає перше місце (!) у світі за рівнем оподаткування книги – 28%.

Як результат такої політики, продукція українського книжкового ринку на 2/3 складається з імпорту книжок російською мовою. Кількість україномовних вищих шкіл в Україні складає лише 23%. На програму відродження української мови уряд не виділяє практично жодної копійки, у той час коли Москва на програму

«Русский язык» («...на поддержку и развитие русского языка в бывших республиках СССР») щорічно виділяє 2 млрд. дол. Левова частка цих коштів осідає в першу чергу в Україні: на безкоштовне розповсюдження антиукраїнських газет, підтримку проросійських політичних партій, організацій, телеканалів.

Леонід Кучма (1994 – 2005)

у Росії 31 січня 1999 року прийшов до влади офіцер КҐБ Володимир Путін

1999 (25 березня) – Було вбито випробуваним ще з радянських часів методом (з використанням вантажного автомобіля) провідника української опозиції, лідера Народного Руху України В'ячеслава Чорновола. Він проголосив і для очолюваного ним НРУ й для усієї української опозиції курс на побудову української України.

2000 (травень) – У Львові було вбито композитора й виконавця українських пісень Ігоря Білозіра.

2004 – Шовіністичні сили, прикриваючись гаслами захисту перед «насильною українізацією», вчинили в Сєвєродонецьку спробу розколу України.

Віктор Ющенко (2005 – 2010)

у Росії залишався при владі Володимир Путін), якого змінив на посаді Дмитро Медведєв (2008–2012)

2006 (21 грудня) – Депутат Луганської міської ради від Партії регіонів Арсен Клінчев у студії Луганської телекомпанії ІРТА побив студента Луганського університету Сергія Мельничука за те, що той, відповідно до чинних в Україні законів, відстоював у суді право на навчання українською мовою.

2005–2010 – З-під пера Дмитра Табачника вийшла ціла серія статей, в яких розпалюються міжнаціональні й міжрегіональні

пристрасті, ставиться під сумнів самостійність української мови, йде намагання заперечити відомі історичні факти, у першу чергу Голодомору. Мешканці західних регіонів України змальовуються як лакеї, котрі недавно навчилися мити руки. Усе це не просто шизофренічний вияв українофобства. Це був крок на деморалізацію суспільства, щоб на основі аморальної пасивності запустити карту «російської мови» і за її допомогою підкорити Україну.

Віктор Янукович (2010 – ????)

у Росії президенствував Дмитро Медведєв, якого в 2012 році замінив Володимир Путін

З приходом В. Януковича на президентство піднімається нова хвиля русифікації України, що є протиприродним і аморальним явищем у самостійній державі. Хоча воно маскується під права людини, насправді немає нічого спільного з тими правами. Така політика не знаходить розуміння в Європі, чого яскравим свідченням були вкрай критичні оцінки Венеціанської комісії з приводу мовних ініціатив регіоналів, реалізованих при мовчазній підтримці Януковича. Експерти Комісії були на сполох, що при такій політиці закладаються механізми домінування російської мови на шкоду українській мові як державній..

2010 (25 березня) – Поставлений в уряді Азарова міністром освіти і науки Дмитро Табачник наказом № 238 скасував рішення свого попередника про обов'язковість складання випускних тестів державною мовою. Це переший крок у наступу* шовіністичної реакції на державну мову.

2011 – Нове гасло російських стратегів, яке все частіше з'являється в інформаційному обігу: «России нет без Украины, Белоруссии и Казахстана».

2012 (23 січня) – Появилися друком у «Независимой газете » статтія тодішнього кандидата в президенти Російської Федерації Володимира Путіна «Россия: национальный вопрос». У ній було сказано: «Самоопределение русского народа – это полиэтническая цивилизация, скрепленная русским культурным ядром». Антипутінська опозиція з цього приводу заявила: «*В російській політиці нічого не змінюється, все залишається як і було, русифікувати*!!!

2012 (травень) – Міністр освіти України Д. Табачник на закритій зустрічі з вчителями-русистами відніс українську мову до розряду непотрібних мов, називаючи україномовні підручники, підручниками, які були видані непотрібною мовою.

2012 (3 липня) – «Прийняття» в бандитському стилі Верховною Радою України поданого від імені Ківалова-Колесніченка провокаційного Закону «Про основи державної мовної політики», який загрожує значним звуженням сфери використання української мови в ключових сферах життя в більшості регіонів України.

2012 (3 – 18 липня) – У Києві тривало голодування проти ухвалення так званого мовного закону. Особливістю тої акції протесту було те, що ніхто з влади (окрім спецназівців, котрі декілька разів хотіли розігнати учасників голодування), не навідувався до учас-

---

* Його видимим плодом стало помітне зменшення тиражів українських книжок. Шовіністичний прошарок, як і в часи Хрущова й Брежнєва, відносить українську мову до розряду «неперспективних». Таке можливе лише в окупованих країнах.

ників протесту. Тим влада Януковича вкотре продемонструвала антиукраїнську суть та аморальне обличчя.

2012 (31 липня) – Голова Верховної Ради Володимир Литвин підписав так званий мовний закон, яким відкривається нова більш потужна хвиля русифікації України. Зробив він це всупереч численним заявам та інтерв'ю Каналові «Рада» (від 6-го липня), що за ніяких обставин не підпише «закону», бо, за його словами, він ухвалений з масою порушень і не може бути переданий на підпис Президентові. Литвин тоді зауважив: якщо проти нього таки подадуть позов, як напередодні заявили «регіонали,» тоді суд повинен буде дослідити й процес ухвалення документа.

Своїм підписом Литвин показав перед світом гниле нутро. І поставив себе в ряд головних архітекторів беззаконня в Україні.

2012 (8 серпня) – Віктор Янукович, який за фатальним збігом обставин нині президентствує в Україні, «розчерком пера» під провокаційним «мовним законом» запустив механізм руйнування України. Зробив він це всупереч негативним оцінкам «мовного» проекту з боку європейських інститутів та численних українських правників і політиків. Тим він укотре показав, що для нього не існують ніякі норми права, ніяка правова культура, що для нього немає ніяких авторитетів. А Україна та права державної нації – порожні слова.

2012 (10 серпня) – Газета Верховної Ради – Голос України – публікацією «закону» Ківалова-Колесніченка дала старт новому етапу русифікації України.

2012 (13 серпня) – Одеська міська рада стала першою з рад, котрі постановили впровадити в життя провокаційний «мовний закон» Ківалова-Колесніченка, започатковуючи дуже небезпечний процес витіснення державної мови на другий план, що є демонстративним порушенням норм чинної Конституції, дія якої не може бути підмінена ніяким іншим правовим актом. Проте нині в Україні думка й воля Януковича ставиться значно вище від Конституції.

2012 (15 серпня) – Дмитро Табачник заявив, що в цьому навчальному році з 2 мільйонів 60 тисяч закуплених міністерством

підручників – 1 мільйон 900 тисяч (себто понад 92 відсотки) – російською мовою.

2012 (16 серпня) – Чечетов Михайло, депутат від Партії регіонів висловися вкрай зневажливо про національні меншини (окрім російської), назвавши їх купками людей, які чисельно не дотягують до особливого статусу для їхніх мов, хоч у ході «боротьби» за «закон» відбувалася спекуляція правами меншин. І хоч Конґрес національних громад України ці слова вже назвав цинізмом і ошуканством з боку нинішньої влади, проте не для меншин і тим паче не для гармонізації українського законодавства з європейським, під «диригуванням» Чечетова протягувалася провокація Ківалова-Колесніченка. Це робилося для того, щоб особи, котрі органічно не сприймають українську мову, українську культуру й Україну як державу, отримали правовий механізм нищення України.

2012 (21 серпня) – У пресі появилася інформація, що донецькі чиновники від освіти, спираючись на «новий статус» російської мови в області, роблять посилені зусилля, щоб, незважаючи на Закон про середню освіту, ліквідувати українські школи й українські класи в змішаних школах. Наглядним прикладом тих тенденцій називається намагання закрити єдиний 10-й клас української гімназії «Гармонія» в Донецьку.

2012 (27 серпня) – Росія устами Посла Російської Федерації в Україні Михайла Зурабова заявила, що по-бандитськи прийнятий мовний «закон» Ківалова-Колесніченка дає їй право ще глибше втручатися в українські справи. Вона, за словами посла, братиме максимально активну участь у практичній реалізації в Україні цього «закону».

Післямова

Матеріал цієї книжки опрацьований на основі Вікіпедії, Енциклопедії українознавства, Енциклопедичного словника Брокгауза й Єфрона, Енциклопедії історії України, архівів упорядників, доступної в інтернеті праці доцента кафедри україністики Українського інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти Богдана Козярського та ряду інтернетних сайтів.

Ми свідомі, що в цій сумній хроніці безуспішних спроб знищити українську мову віддзеркалені далеко не всі випадки денаціоналізаційної політики щодо України всіх московських та російських правителів. Це виросло б у фундаментальну наукову працю, що зроблено іншими людьми. Зокрема в монографії Василя Лизанчука та Миколи Рожика «Історія російщення українців», яка в 2011 році побачила світ у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Укладаючи цю хроніку, ми не «плачемо над своєю долею», як це часто насмішкувато заявляють люди невеликого розуму, а хочемо в короткій формі, спираючись на джерела, показати, що русифікація як України, так і всіх народів, уярмлених імперією, ніяк не була самочинним, природнім процесом, як це намагаються доводити апологети імперії, а цілеспрямованою державною політикою всіх російських режимів, починаючи від виокремлення російських правителів з-під залежності ханів і підпорядкування київської митрополії Московському патріархові в 1685 році, закінчуючи нинішнім режимом Путіна.

Переважна більшість викладених тут фактів перевірена за декількома джерелами. Проте не виключено, що в окремих матеріалах, на які ми посилаємося, залишилися суто механічні помилки в датах. Проте вони не міняють загальної картини війни з українською мовою та з українською культурою тих, хто головною метою ставить підкорення інших задля розширення ареалу своєї влади.

Хроніку з коментарями уклали:

Роман Сушко та Мирослав Левицький.

Київ, осінь 2012.

Бібліографія

1. Без мови немає нації/ Упоряд. Л. Голота, Є. Букет. — К.: Український пріоритет, 2011. — 112 с..
2. Білінський В. Країна Моксель, або Московія. — К.: В-во ім. Олени Теліги, 2009. — 376 с.
3. Большая сетесткая энциклопедия. — DVD-ROM. 2002.
4. Глущенко. В. А. А. Шахматов и украинская культура. Мовознавсто. Вип. 16, 2009. — http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Sfil/Mova/2009_16/st_0.pdf
5. Гнатів. Я. Віра батьків. — Львів: Апріорі, 2012. — 168 с.
6. Дзіюа І. Бо то не просто мова, звуки... — Дрогобич: Коло, 2012. — 380 с.
7. Хижняк З., Маньківський В. Історія Києво-Могилянської академії. — К: КМА, 2003. — 186 с.
8. Енцикклопедія історії України/ Ред. рад. — К.: Науова думка, 2003—2011 рр. — 1—8 тт.
9. Єфремов С. Історія українського письменства. Електронна бібліотека української літератури. КІУС. — 538 с.
10. Іванишин. В., Радевич-Виницький Я. Мова і нація. — Дрогобич: Відродження, 1994. — 220 с.
11. Київ. Історична енциклопедія. — 3 Media. 2000.
12. Лизанчук В., Рожик М. Історія російщення українців. — Львів: Львівський національний університет ім. Франка, 2011. — 412 с.
13. Огієнко. І. Рідна мова/ Упоряд. М. С. Тимошик. — К.: Наша культура і наука, 2010. 436 с.
14. Резніченко О. Спадщина тисячоліть. Чим українська мова багатша за інші? — Харків. Друк, 2003. — 80 с.
15. Русскій біографическій словарь. — http://ru.wikipedia.org/wiki/http://ru.wikipedia.org/wiki/Русский_биографический_словарь
16. Селігей П. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. — К.: КМА, 2012, — 120 с.
17. Тихий О. Мова — народ. — К.: Смолоскип, 2007. — 416 с.
18. Українська мова в ХХ сторіччі: історія лінгвоциду/ За рад. Л. Масенко. — К.: КМА, 2005. — 400 с.
19. Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. — http://dic.academic.ru/contents.nsf/brokgauz_efron/
20. Encyklopedia multimeadialna PWN. Edycja 1996.
21. Krasiński J. Polska czyli opisanie topograficzno-polityczne Polski w wieku XVI. Warszawa: W drukrani Stanisława Strąbskiego. 1852. — С. 250. — http://books.google.com.ua/books?id=vT09AAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Зміст

Науково-популярне видання

Сушко Роман, **Левицький** Мирослав

ХРОНІКА НИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Факти і коментарі

Літературний редактор —
Ольга Погинайко
Макет і верстка —
Інформаційно-аналітичний відділ
Народного Руху України

Підписано до друку 30.08.12. Формат 84x108/32
Папір ксероксний.
Ум. друк. арк. 7.3. Тираж 1000 прим., зам. 202,
Віддруковано у видавництві друкарні МПП «ТАЛЯ»
Смт. Брошнів-Осада, вул. Шкільна, 2
(03474) 46-8-98, 46-4-38

Українці – стародавній народ, а мова їхня багатша й всеосяжніша, ніж персидська, китайська, монгольська та всілякі інші.

Евлія Челебі, письменник і мандрівник османсьої імперії, (1611 – 1682)

Я дуже люблю (...) народну українську мову, звучну, барвисту й таку м'яку.

Лев Толстой, класик російської літератури, (1828 – 1910)

Українська пісня – це геніальна поетична біографія українського народу.

Олександр Довженко, класик українського кіно (1894 – 1956)

Мова – це кров, що оббігає тіло нації. Виточи кров – умре нація.

Юліан Дзерович, український священик і педагог (1871 – 1943)

У всіх народів мова – це засіб спілкування, у нас це – фактор відчуження. Не інтелектуальне надбання століть, не код порозуміння, не першоелемент літератури, а з важкої руки Імперії ще й досі для багатьох – це ознака націоналізму, сепаратизму, причина конфліктів і моральних травм.

Ліна Костенко, сучасна українська поетеса

Стан державної мови, рівень володіння нею, поширеність у різних сферах життя – усе це показник цивілізованості суспільства.

Олександр Пономарів, сучасний український вчений

Доля української мови – то є водночас й доля української держави й нації.

Лосєв Ігор, сучасний український вчений та публіцист